

תּוֹשֵׁב אֲדָר
ADAR
NISAN
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

פורים שמח – VESELÝ PURIM!

TRYZNA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

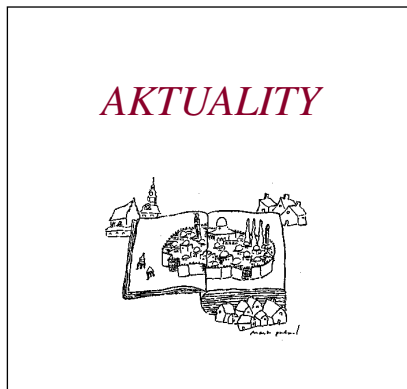
Terezínská iniciativa zve všechny na vzpomínkovou tryznu, která se uskuteční ve čtvrtek **8. března** v 10 hodin v Pinkasově synagoze. Toto datum je tragicky zapsáno do paměti českých Židů jako den, kdy byl v roce 1944 vyvražděn rodinný tábor v Osvětimi-Březince. Federace židovských obcí v ČR i Židovská obec v Praze se obrací na všechny, kterým utrpení předků není lhostejné, s prosbou o účast. *ef*

UCTĚNÍ PAMÁTKY OBĚTÍ ŠOA POSEDMÉ V SENÁTU

27. leden, výročí osvobození vyhlazovacího tábora v Osvětimi, je v České republice podobně jako ve většině států Evropské unie připomínán jako významný den – Den památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti.

Na letošním setkání (jež od r. 2006 pořádá Federace židovských obcí spolu s Nadačním fondem obětím holokaustu) pod záštitou Přemysla Sobotky a již podruhé i pod záštitou předsedkyně Poslanecké sněmovny paní Miroslavy Němcové se v Rytířském sále sešlo opět na sto těch, kteří hrůzy šoa zažili a jako zázrakem přežili. Je jich jen stále méně... Ale znovu dorazili, dokonce i ze zahraničí, aby se setkali a pohovořili i s dalšími hosty: se zástupci pražské a mimopražské obce a dalších židovských organizací, s vrchním rabínem Sidonem, s kardinálem Dukou, s ambasadory Jaakovem Levym, Normanem Eisenem, se senátory a senátkami, poslanci a ostatními účastníky.

Projevy k přítomným pronesli P. Sobotka, 1. místopředseda Senátu (již tradičně), předsedkyně Poslanecké sněmovny M. Němcová, předsedkyně Terezínské iniciativy Dagmar Lieblová a Karel Holomek, předseda Společenství Romů na Moravě. P. Sobotka znovu připomněl, že nám nezbyvá než burcovat všechny slušné lidi k aktivnímu odporu proti všem formám zla a demagogie. D. Lieblová ve svém projevu řekla: „Už nebude asi dlouho trvat, čas ubíhá neúprosně, a pak už po nás opravdu zbudou jen napsané vzpomínky, natočená videa, historická pojednání...“ Apelovala na další generace, aby nezapomněly na svůj úkol předcházet zločinům proti lidskosti. Závěrečné slovo pronesl Jiří Daniček, který mj. připomněl, že takto se můžeme v Senátu scházet a mluvit o tom, co nás tíží a zneklidňuje, především proto, že míra svobody, která je nám dostupná, je vysoká a to po dobu nebyvale dlouhou. „Považujeme ji za něco stejně samozřejmého, jako je vzduch, který dýcháme. Tendence nevnímat a nevidět ji tady

nepochybně je, a jen máloco dodává nepřátelům svobody více energie než vědomí, že o svoji svobodu vlastně ani moc nestojíme.“

Klavírní virtuos Lukáš Klánský velmi působivě zahrál dvě skladby Mendelssohna-Bartholdyho a Frédérica Chopina. Laskavou finanční podporu poskytl Evropský židovský kongres a Židovská obec v Praze, jimž ještě jednou děkujeme.

Alena Ortenová

PROHLÁŠENÍ ESLI

Adam B. Bartoš uveřejnil na svých webových stránkách už ledacos. Jak sám uvedl, rád píše o věcech, kterým se jiní vyhýbají. V poslední době uveřejnil mimo jiné texty týkající se Židů a jejich působení v dějinách, ve společnosti, v politice, v kultuře... Protože je, jak říká, konzervativní, vychází ze starobylých, tradic posvěcených argumentů, které mají dokázat, jak je toto působení Židů pro lidstvo zhoubné. Argumenty z Protokolů sionských mudrců a Hilsnerova procesu, konspirační mánie, tajná spiknutí, to vše zde najdeme – včetně tvrzení, že autor není antisemita, protože má mezi Židy několik dobrých přátel. Jako by stoupenci takto umanutého pohledu na svět už nedokázali vymyslet nic nového, pomineme-li Bartošovu fantazii o přijetí až milionu izraelských uprchlíků Českou republikou, k němuž má podle údajného slibu ministra zahraničí Karla Schwarzenberga dojít po rozpoutání války Izraele s Íránem.

Skutkovou podstatou Bartošových aktivit se již zabývají orgány činné v trestním řízení. Bez ohledu na jejich závěr by však neměl uniknout pozornosti politický kontext Bartošova konání. Ve svém blogu s devízou „Bůh, vlast, rodina“ v rubrice „S politiky, s přáteli“ publikuje Bartoš také fotografie, na nichž je zachycen s veřejnými představiteli. Je přinejmenším zarážející, že činitelé, kteří se na snímcích s Bartošem objevují, dosud nepocítili potřebu jakkoli se distancovat od jeho protizidovské posedlosti. To

se týká dokonce prezidenta republiky Václava Klause, hradního vicekancléře Petra Hájka a reprezentantů Mladé pravice. Ti, jejichž blízkostí se Bartoš chlubí, asi nejsou dostatečně informováni, byť je Bartošův blog probírán snad ve všech médiích. Ať je tomu jakkoli, mlčením se v daném případě posunuje hranice tolerance vůči nebezpečnému a primitivnímu extremistickému štvání, a to bez ohledu na to, zda je jeho podtext národnostní, rasový, náboženský, politický či jiný. Má-li být toto mlčení navíc projevem respektu k občanským svobodám, k nimž bezpochyby náleží také možnost příklonu ke konzervativismu a tradicím, potom je současně třeba připomenout, kým a jak byly tyto hodnoty v minulosti zneužity a s jakými následky.

Evropský institut odkazu šoa a v něm zastoupené české organizace – Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Federace židovských obcí v ČR, Terezínská iniciativa a Židovské muzeum v Praze – vyjadřují své pobouření nad protizidovskými výroky, které Adam B. Bartoš šíří prostřednictvím svého blogu.

V Praze 23. 2. 2012

Jaroslav Šonka, ředitel Evropského institutu odkazu šoa; *Tomáš Kosta*, předseda správní rady; *Jiří Čistěcký*, místopředseda správní rady; *Jiří Kuděla*, *Petr Papoušek*, *Eva Lorencová*, *Michaela Sidenberg*, členové správní rady; *Jiří Daniček*, předseda FŽO v ČR; *Leo Pavlát*, ředitel ŽMP; *Dagmar Lieblová*, předsedkyně TI

ECJC: VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ

Evropská rada židovských obcí vyhláší výběrové řízení na vytvoření nového vizuálního stylu organizace. Podrobnosti o soutěži jsou k dispozici na webových stránkách www.ecjc.org/logo. Uzávěrka prvního kola soutěže je **15. března 2012**. *ds*

OBSAH

- Den připomínky (v Bruselu) 3**
- Sidry na tento měsíc 4–5**
- Kultura bez kravat**
rozhovor s Hannou-Arie Gaifmannovou
6–7
- Pražské módní salony 1900–1948**
8–9, 18
- Aristides de Sousa Mendes 10–11**
- Plakát jako vzpomínka 11**
- O židovských kibucech v USA 12–13**
- Román Říkej tomu spánek**
od Henryho Rotha **14–15**
- Don Jicchak Abravanel**
a jeho syn Jehuda **16–17**
- MI 5 selhala ...a další události 18**
- Izrael: „Lovci Eichmanna“**
by bylo 100 let **19**
- Kalendárium 20**
- Zprávy z kultury, obcí a ze světa 20–24**

„Jako představitel Německa, který se narodil po druhé světové válce, cítím, že mám mimořádnou zodpovědnost. Protože to, o čem bylo rozhodnuto během konference ve Wannsee, tedy o vyhlazení židovského lidu, bylo rozhodnuto jménem německého lidu.“

To jsou slova, která přednesl v Bruselu při zahájení vzpomínkových akcí k letošnímu Mezinárodnímu dni obětí holokaustu nově zvolený předseda Evropského parlamentu, sociální demokrat Martin Schulz. Bylo to jeho první vystoupení na veřejnosti v nové roli. Schulze provázela pověst velkého diskutéra a tvrdého oponenta při parlamentních rozpravách. V jedné takové diskusi dokonce pronesl na jeho adresu bývalý italský premiér Silvio Berlusconi: „V Itálii se teď natáčí film o nacistických koncentračních táborech a já vás navrhnu na roli kápa.“ Schulz se také několikrát vyjádřil ne příliš pochvalně o izraelské politice, což ovšem u představitelů bruselské levice nepřekvapilo. Snad proto očekávali všichni jeho vystoupení se zájmem.

Ale Martin Schulz, původním občanským povoláním knihkupec, se zde ukázal v tom nejlepším světle. „Mou nejdůležitější povinností jakožto německého politika i jako předsedy tohoto parlamentu je říci – již nikdy víc! Cokoli se dnes ve světě stane v souvislosti s antisemitismem, s ohrožením existence židovské komunity nebo se Státem Izrael, jsme my těmi prvními, kteří musí naše židovské přátele bránit. ... Holokaust musí zůstat stále v naší paměti a v naší duši jako svědomí lidstva a nezvratitelné memento.“

HROZBY MINULÉ I BUDOUCÍ

Nezůstalo jen u proklamací. Martin Schulz rozhodl také o tom, že vzpomínková akce k Mezinárodnímu dni obětí holokaustu se v instituci, již vede, bude konat každoročně. Navázal tak na iniciativu Evropského židovského kongresu (EJC), který při této příležitosti uspořádal vzpomínkovou akci v hlavním sále, nazvaném po slavném houslovém virtuosovi Yehudim Menuhinovi, již poněkoličkáte. Jaký byl tedy ten letošní program? Je třeba říci, že velmi důstojný, což oceňovali i ti, kteří minulý ročníky kritizovali často kvůli délce či umělecké úrovni.

Slavnostního shromáždění se vedle mnoha poslanců Evropského parlamentu zúčastnili i jeho dva bývalí prezidenté Hans-Gert Pöttering a Jerzy Buzek. Svůj příspěvek přednesl i izraelský ministr Juli Edelstein, v jehož portfoliu je veřejná diplomacie i vztahy s diasporou. Jeho pro-

jev byl nezvykle tvrdý, mimo jiné řekl, že Izrael se nebude spoléhat na spojence v zahraničí, a pokud to situace bude vyžadovat, pomůže si sám. To byla zjevná narážka na iránskou hrozbu, která byla zmíněna již při odpolední tiskové konferenci. Tam však bylo ze strany izraelské delegace i ze strany představitelů EJC velmi pozitivně přijato tehdy čerstvé rozhodnutí unie o hospodářském embargu vůči Íránu.

V Edelsteinově projevu zazněla tato narážka na mezinárodní politiku jako jediná.

DEN PŘIPOMÍNKY (tentokrát z Bruselu)

Většina příspěvků se i u ostatních řečníků týkala spíše historie a odkazu šoa dnešní společnosti. „Pokud si holokaust nebudeme připomínat a nebudeme jej studovat, nemůžeme se z něj poučit a nebudeme si tedy nikdy jisti tím, že obdobnou věc včas rozpoznáme a dokážeme zastavit,“ řekl mj. ve svém projevu prezident EJC Moše Kantor.

To, že v úvodu zmínil Martin Schulz konferenci nacistů ve vile na břehu jezera Wannsee, nebyla náhoda, podobná připomínka se objevila i v několika dalších příspěvcích a také v doprovodném audiovizuálním programu. Dvacátého ledna uplynulo totiž sedmdesát let od této historické schůzky. Mnozí poukazovali nejen na hlavní strůjce „konečného řešení“, které bylo tehdy dohodnuto, ale i na „obyčejné úředníčky“, kteří na rozhodnutí o „nejtragičtější genocidě v dějinách lidstva“ (Martin Schulz) měli podíl.

VZPOMÍNÁ SOUDCE BACH

A ještě jedno výročí bylo připomenuto. Před padesáti lety proběhlo poslední dějství procesu s organizátorem „konečného řešení“ Adolfem Eichmannem. Ten byl, jak známo, unesen izraelskou tajnou službou z Argentiny a v řádném procesu v Izraeli odsouzen k smrti. Jako prokurátor tehdy působil soudce Gabriel Bach. Toho pozvali organizátoři vzpomínkové akce jako jednoho z hlavních řečníků.

Soudce Bach, již starý pán, vzpomínal mimo jiné na to, jak se snažil najít pro Eichmanna alespoň malou polehčující okolnost, náznak jeho soucitu či lidskosti. Ale marně. Uvědomil si tehdy totalitu celého systému, ale i Eichmannovo přesvěd-

čení, že to, co dělal, bylo správné. Za mnoho Židů se u něj přimlouvali jejich němečtí přátelé, dokonce i vysoce postavení, ale Eichmann nečinil rozdílu, pokaždé rozhodl o deportaci do vyhlazovacích táborů.

Program vzpomínkové akce se vedle oficiálních proslovů skládal z již zmíněné audiovize, ale nabídl také několik hudebních vstupů. Modlitbu *El male rachamim* přednesl v úvodu kantor izraelské armády Šaj Abramson. Skladbu Maxe Brucha *Kol nidrej* pak zahrál špičkový světový violoncellista Miša Majský za klavírního doprovodu své dcery Lily. Zastoupena byla ale také soudobá izraelská pop-music. Jak je to možné? Známa zpěvačka Keren Hadarová totiž složila a nazpívala písničku, která se jmenuje *Mademoiselle*, na počest Andree Geulenové.

BELGICKÝ NICHOLAS

Andree Geulenová-Herscovicová, dáma, která nedávno oslavila devadesátiny, je belgickým Nicholasem Wintonem v sukních. Za svou záchranu jí vděčí více než tisícovka belgických židovských dětí. V roce 1942 působila jako učitelka v jedné bruselské škole. Když přišlo nařízení o deportacích, okamžitě se přidala k podzemnímu Výboru na obranu Židů a s pomocí přátel se jí podařilo umístit pod falešnými identitami stovky dětí v belgických rodinách či v kláštorech. I poté většinu z nich navštěvovala, nosila jim jídlo, ošacení a léky. Po válce se pak snažila, aby se děti vrátily ke svým rodinám, většinou však marně. Jad vašem jí předal titul Spravedlivé mezi národy v roce 1989, v roce 2007 jí bylo uděleno čestné občanství Státu Izrael.

Písnička *Mademoiselle*, jak slečně Geulenové děti tehdy říkaly, která popisuje její příběh, se dostala nyní na izraelskou hitparádu (k vidění je i na internetu – www.youtube.com/watch?v=QR6PC74—1s). A paní Geulenová se také se svou rodinou slavnostního shromáždění v Evropském parlamentu zúčastnila. Její vystoupení, kterým letošní program vrcholil, bylo velmi dojemné.

V JEDNOTĚ JE SÍLA

Ještě jednu věc je třeba zmínit. Po dlouhé době jsme mohli zažít, že se při jedné akci spojilo několik významných mezinárodních židovských institucí. Připomínky Mezinárodního dne obětí holokaustu se účastnili nejen zástupci Evropského židovského kongresu, ale také Evropské rady židovských obcí, B'nai B'rith Europe a několika dalších. Představuje to dobrý příslib do budoucnosti.

TOMÁŠ KRAUS

TECAVE (2M 27,20–30,10)

„Svému bratru Aharonovi k počtě a k okrase uděláš oděvy svatyně.“ (2M 28,2)

Celý oddíl *Tecave* se věnuje Aharonovi a jeho synům, veleknězi a kněžím Svatého chrámu – během sidry nepadne ani jednu Mojžíšovo jméno. Dozvídáme se též velmi přesně, jak vypadal rituál, jímž byli kněží zasvěceni pro své poslání, včetně zvláštních obětí, které měli přinést.

Co však zní uším moderního člověka velmi překvapivě – a hlavně těm, kdo si zvykli na neformální oděvy, i společenské –, je úzkostlivě podrobný popis jedinečného kněžského hávu, osmi zvláštních kusů oděvu velekněze a čtyř speciálních pro obyčejné kněze. Sama Tóra přikazuje: „Svému bratru Aharonovi k počtě a k okrase uděláš oděvy svatyně.“ Talmud určuje, že kněží jsou obdařeni svatostí a mohou vykonávat službu v Chrámu, jen pokud jsou náležitě oblečeni (B. T. *Zevachim* 7). Učí nás tedy Tóra, že „šaty dělají člověka“? Což nezáleží na vnitřních kvalitách, na znalostech a ctnostech?

Domnívám se, že když se hlouběji zamyslíme, pochopíme, že kněžský hábit není znakem svatosti, má však svatost inspirovat, a s jeho pomocí může také kněz cítit, že dokáže posvětit celý svět. Navíc nás Tóra učí, že každý Žid na sebe musí hledět jako na velekněze oblečeného do svatého oděvu, člena „svatého národa a království kněží“.

Těsně před zjevením na Sinaji proběhne mezi Hospodinem a Mojžíšem zvláštní rozhovor, při němž Všemohoucí volá na Mojžíše a ten se snaží vystoupit na vrchol hory. Bůh mu řekne, aby sestoupil k lidem, Mojžíš si postěžuje, že lidé na vrchol hory nesmějí, Hospodin znovu Mojžíše vybízí, aby sestoupil (2M 19,20–25). Můj drahý učitel rav J. B. Solovejčik tuto pasáž interpretoval tak, že se Mojžíš v souladu s jinými náboženstvími domníval, že duchovní cesta znamená zanechat za sebou materiální svět a vystoupit k nebeským sférám Boha; Hospodin mu vysvětlil, že židovská spiritualita znamená snést Hospodina do materiálního světa a tím jej posvětit. To je také základní poslání Tóry: posvětit kuchyň a byt kašrutem, posvětit ložnici manželskou rituální čistotou, tržiště obchodní etikou a kalendář svátky. Proto naši Moudří prohlašují, že všechno, co Všemohoucí má na tomto světě, jsou čtyři lokty halachy. Zkraje předchodí sidry *Truma* jsme četli Boží příkaz: „A ať mi udělají svatyni a usadím se v jejich nitru!“ (2M 25,8) Hospodin nám dal nedokonalý, neúplný svět a očekává, že my ho dokončíme

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

a zdokonalíme, že ho přeměníme ve skutečnou svatyni, aby se Hospodin mezi námi mohl cítit dobře. To je příkaz i výzva, model, poslání a hlavní smysl svatyně.

Velekněz v obřadním rouchu. Neznámý autor.

Aby k tomuto neobyčejnému úkolu mohl velekněz svým dílem přispět, musí sám na sebe pohlížet jako na mocného vládce, představujícího Krále všech králů, oblečeného do skutečně majestátního šatu. Jeho hábit vyjadřuje poslání. Tak jako ideální král Izraele nesmí hromadit bohatství, manželky, koně, zlato a stříbro, ale měl by ukázat svou oddanost Hospodinu tím, že u sebe vždy má knihu Tóry, tak musí velekněz vždy nést na čele „cic“, modrou stuhu, na ní zlatý štítek a na něm vyrytá slova „Svatý Hospodinu“ (2M 28,36–38). Jako ideální vůdce musí chápat, že jeho autorita se odvozuje od vůle lidu a kvůli lidu (5M 17,18–19), tak velekněz nosí na srdci štít

spravedlnosti, který je osázen dvanácti drahými kameny a na nich jsou vepsána jména dvanácti kmenů izraelských: „A vstupuje do svatyně, ponese Aharon vždycky ve štítu na svém srdci jména synů Jisraele k připomenutí před tváří Hospodinovou.“ (2M 28,29)

Jak jsme již řekli, každý Izraelita se má cítit jako velekněz – tomu napomáhá, že si každý den uvazuje modlitební řemínky: váže si je na čelo – na místo veleknězova „cic“ – a na ruku, naproti srdci, místu, kam velekněz vkládá štít se jmény dvanácti kmenů. Dalším tradičním mužským židovským oděvem je talis s rituálními třásněmi, v nichž nejkrásnější je nebesky modrá nit, připomínající cic, modrou stuhu na veleknězově čele, a také se jí proto říká „cicit“, neboli malá cic. Symbolizuje, že na úkolu zdokonalovat a dokončit neúplný svět se podílí každý z nás.

VAJIKRA (3M 1,1–5,26)

„Mluv k dětem Jisraele o duši, jež neúmyslně zhřeší v jednom ze všech Hospodinových příkazů a vykoná jeden z nich, jak se nemá vykonávat.“ (3M 4,2)

Knihy *Vajikra* začíná zákony o oběti ve svatyni, z nichž nejznámější je oběť za hřích. Tóra jasně říká, že pojem „hříšníci“ může zahrnovat kohokoli, od velekněze a starší sanhedrinu přes krále (či premiéra) po kohokoli z lidu Země (*nefeš*) (3M 4,1–35).

Na těchto obětech jsou fascinující dva aspekty: Zaprvé, aby oběť přivodila odpuštění (*kapara*), hřích musí být spáchán neúmyslně, a zadruhé hříšník se musí kát zpovědí („Spáchají-li muž nebo žena některý z lidských hříchů, zapírajíce přitom zpronevěru přísahou při Hospodinu, a ta duše se cítí vinna, ať vyznají spáchaný hřích...“ 4M 5,6).

Do určité míry je neúmyslný *každý hřích*, hříšník si nebyvá vědom plného dosahu svého činu, když ho páchá. Pokud by si byl toho vědom, zřejmě by se ho nedopustil. Technicky vzato se však termínu *šogeg* (neúmyslný hřích) používá jen tehdy, když si pachatel svůj hřích neuvědomuje, buď proto, že o zákonu neví, nebo si není vědom toho, co páchá. V každém případě se nedostatek vědomí si hříchu považuje za nedbalost, která se neslučuje s jednáním dospělého člověka.

Takový přístup má zřejmě modlitební kniha na Jom kipur, která začíná naší žádostí o odpuštění, a to všeobecným prohlášením: „A celé obci synů Jisraele a přistěhovačci, který se mezi nimi usadil, bude odpuštěno, protože se tak všemu lidu stalo bez úmyslu!“ (4M 15,26) Nicméně dalších

25 hodin strávíme všichni pústem, vyznáváním hříchů a žádostmi o Boží odpuštění... Koneckonců, ač neúmyslně spáchaný, hřích zůstává hřichem. Hebrejské slovo *chet*, které se obvykle překládá jako „hřích“, ve skutečnosti znamená „minout cíl“ (Soudců 20,16), což nikdo z nás nedělá naschvál. Navíc pokání (*tešuva*), neboli návrat, pravděpodobně znamená návrat k naší nejpravdivější esenci a etymologicky má co do činění i se slovem pro pokutu či trest. Jak můžeme pohlížet na pokání jako na pokutu?

Maimonides definuje příkaz kát se jako vyznání: „Když člověk činí tešuvu [pokání poté, co spáchal hřích], je povinen zpovídat se před Všemohoucím, Budiž požeňhnán ... toto vyznání je kladný příkaz [kaj se].“ (Zákony pokání 1,1)

Tato zpověď, již Maimonides považuje za základ pokání, se někdy nesnadno vyslovuje. Za uplynulá léta jsme viděli, kolik politiků a volených zástupitelů pochybilo, dokonce se dopustili trestných činů – a kolik z nich se veřejně přiznalo? Domnívám se, že vysvětlení spočívá v tomto:

Podle Nachmanida jsou lidská stvoření složeniny. Byla stvořena ze země jako zvířata, ale pozdvižena duchem Božím, který do nás vdechl duši. Denní modlitba nás učí, že lidská bytost má božský základ (Bože můj, duše, kterou jsi mi dal, je čistá...). Naše zvířecí kůže a instinktivní pudy jsou jen vnější slupkou, již maskujeme své pravé já – někdy i sami před sebou. David, náš pěvec žalmů, který odmítl poškodit Saula dokonce i tehdy, když se ho šílený král pokusil zavraždit, David, sjednotitel Izraele, se náhle dopustil cizoložství a podvedeného manžela poslal na jistou smrt. Teprve když mu prorok Natan vyprávěl podobnoství o chudákově jediném jehněti, a tak Davidovi ukázal, co se z něj stalo, sestoupil král z trůnu, veřejně odkryl svou hanbu a před prorokem se rozplakal. Až poté mohl David znovu nabýt svou božskou podstatu.

Nejobtížnější pro člověka – a především pro jedince či skupinu lidí, kteří získali významné postavení – je přiznat, že předstírali, že jsou tím, čím nebyli. Musí ukázat, že král je nahý, musí odložit masku, kterou zakrývali svou zvířecí podobu a – v době Chrámu – předložit ji jako oběť za hřích, zničit to zvíře v sobě, které převládalo na božskou duši.

Je paradoxem, že teprve po této zásadní pokutě, již představuje takové pokání, se mohou navrátit ke své pravé podstatě.

(Z komentářů *rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová. Citáty ze Starého zákony jsou převzaty z překladu rabína E. Sidona.)*

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – březen 2012

Staronová synagoga

1. 3.	čtvrtek	DEN NAROZENÍ A ÚMRTÍ MOŠE RABENU	
2. 3.	pátek	začátek šabatu	17.28 hodin
3. 3.	sobota	ŠABAT ZACHOR TECAVE 2M 27,20–30,10 hf: 1S 15,2–34 mincha	17.00 hodin
		konec šabatu	18.35 hodin
7. 3.	středa	púst Esteřin	4.56–18.26 hodin
8. 3.	čtvrtek	PURIM	
9. 3.	pátek	ŠUŠAN PURIM začátek šabatu	17.39 hodin
10. 3.	sobota	ŠABAT HAFSAKA ŠENIJA KI TISA 2M 30,11–34,35 hf: 1Kr 18,1–39 mincha	17.15 hodin
		konec šabatu	18.47 hodin
16. 3.	pátek	začátek šabatu	17.51 hodin
17. 3.	sobota	ŠABAT PARA VAJAKHEL-PEKUDEJ 2M 35,1–40,38 hf: Ez 36,16–38 mincha	17.30 hodin
		konec šabatu	18.58 hodin
23. 3.	pátek	Roš chodeš nisan začátek šabatu	18.02 hodin
24. 3.	sobota	ŠABAT HACHODES VAJIKRA 3M 1,1–5,26 hf: Ez 45,16–46,18 mincha	17.40 hodin
		konec šabatu	19.10 hodin
30. 3.	pátek	začátek šabatu	19.13 hodin
31. 3.	sobota	ŠABAT HAGADOL CAV 3M 6,1–8,36 hf: Mal 3,4–24 mincha	18.50 hodin
		konec šabatu	20.21 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

*Páteční večerní modlitba se zde koná pouze 2. března od 17.30 hodin
a 16. března od 17.50 hodin.*

Bejt Simcha (Maiselova 4, Praha 1)

*Ve středu 7. března od 18.30 hodin se koná
oslava svátku Purim se čtením Megilat Ester.*

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.

KULTURA BEZ KRAVATY

(rozhovor s ředitelkou uměleckého centra 92Y
Hannou Arie-Gaifmanovou)

Hanna Arie-Gaifman. Foto archiv.

HANNA ARIE-GAIFMANOVÁ (nar. 1949 v Praze) pochází z rabínské rodiny – její dědeček Samuel Arje byl od roku 1905 rabínem v Dobříši, o tři roky později se stal rabínem smíchovské synagogy. Od roku 1939 žil v Palestině, stejně jako rodiče H. A. Gaifmanové. Ti se roku 1947 vrátili do Prahy a odjet do Izraele směli až roku 1964 (tehdy už s dcerou). H. A. Gaifmanová vystudovala literární vědu, srovnávací literaturu a hudbu na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. Od roku 1985 vyučovala jako odborná asistentka českou literaturu a jazyk na Kalifornské univerzitě v Berkeley, od roku 1988 vztahy mezi literaturou a hudbou na Bar-Ilanově univerzitě v Tel Avivu, pak opět českou literaturu na Stanfordově univerzitě, kde získala profesuru. V devadesátých letech žila v Praze, působila v uměleckém vedení České filharmonie a jako ředitelka mezinárodního hudebního festivalu Musica iudaica (viz rozhovor *Rech* 1/1999). Od roku 2000 je ředitelkou Tischova uměleckého centra při Židovském středisku 92nd Street Y.

Paní Gaifmanová, co si můžeme představit pod názvem 92nd Street Y?

Je to nejstarší židovské kulturní a komunitní centrum v New Yorku, takový *merkaz kehillati*. Založili ho němečtí Židé roku 1874 jako Young Men's Hebrew Association, později se z toho stalo Young Men's and Wo-

men's Hebrew Association. Bylo určeno mladým Židům a Židovkám jako pomoc v nouzi, aby třeba nemuseli spát na ulici, byla tam (a dosud je) ubytovna, tělocvična, čítárna s knihovnou. Mladí přistěhovalci z východní Evropy se tam mohli učit anglicky, jazyk zde učila básnířka Emma Lazarusová, jejíž verše jsou vepsány na sochu Svobody...

Na adrese 92nd Street je centrum od počátku dvacátého století, stejně dlouho trvá třeba tradice letních táborů pro děti a mládež nebo bohoslužeb na Vysoké svátky. První kulturní a umělecké večery se datují k roku 1876 a od dvacátých a třicátých let se začaly rozvíjet sociální, kulturní a umělecké programy na velmi vysoké úrovni. Byla postavena kavárna, bazén... Já říkám, že to je centrum, kde se můžete učít o tom, jak počít, přežít těhotenství, porodit, jak pečovat o dítě od první chvíle, ale taky jak se připravit na smrt svých bližních a jak se chovat, když vás vaši nejbližší navždy opustí. Můžete se učít hrát na hudební nástroje, tančit, malovat, jazyky od angličtiny po mandarínskou čínštinu. A nádvkem k tomu se můžete vzdělávat v literatuře s nejlepšími odborníky a poslouchat nádhernou hudbu.

Mimochodem: proč je v názvu to Y?

Y je zkratka pro slovo Young. My používáme 92Y, neboť v New Yorku jsou ještě další instituce, jak křesťanské, tak židovské, které si říkají Y – třeba YMCA, The Young Men's Christian Association.

Mohli bychom se ještě vrátit do historie? Pomáhali pracovníci centra za války a po ní židovským uprchlíkům z Evropy?

Jistě, už za první světové války fungovala ubytovna a poradenské centrum, které pomáhalo při hledání práce. To vše je zdokumentováno. Nevím ovšem, do jaké míry se tato instituce přímo podílela na útěku Židů z Evropy. V Americe byl numerus clausus od roku 1939, bylo strašně těžké se do USA dostat, pak už to bylo skoro nemožné. Jedna cesta, jak pomáhat židovským emigrantům, když přišli do New Yorku, byla, že jim centrum přímo poskytovalo prostor pro práci – hrál u nás Rudolf Serkin, Artur Schnabel, od roku 1936 až do konce své existence u nás sídlil Budapešťský kvartet...

Židovská komunita v Americe tehdy nežila v takové jistotě jako dnes – to není jen

bohatství, to je naprostá sociální jistota, neexistence jakékoli perzekuce.

Kdo centrum financuje?

Jsme nestátní, nezávislá, nezisková organizace. Žijeme z grantů, darů a z vlastní činnosti. Vyděláváme 70 procent rozpočtu, což je hodně nezvyklé, normálně je u tohoto typu instituce běžné, že 70 procent rozpočtu tvoří podpory. Snad je to i tou velikostí: náš koncertní sál má 917 míst, tedy o málo méně než Rudolfinum. Je to taková kultura bez kravaty, ale kultura velmi oblíbená.

Jak obtížné je se na přednášky a semináře dostat?

Vůbec ne, kdo si zaplatí, může přijít. Jen na speciální kurzy, na tvůrčí psaní, se dělají zkoušky, které spočívají v tom, že žadatelé pošlou rukopis. Jsou kurzy otevřené, přípravné, a pak vyšší, kam je konkurz, protože se omezuje počet studentů na seminářích – bývá pak mezi 12 a 15 lidmi. Během roku máme šedesát různých lekcí a seminářů. Mohou to být jednorázové přednášky, tematické kurzy, které trvají několik týdnů, celý semestr nebo celý rok. Když se podíváte na náš web, uvidíte, že v únoru se konala třeba přednáška historika Joshuy Rubensteina o Lvu Trockém, spisovatelé Jonathan Safran Foer a Nathan Englander hovořili s rabínkou Jeniffer Krauseovou o Nové americké Hagadě, kterou Foer a Englander připravili. Jedna dáma mluvila o tom, jaké to bylo vyrůstat jako Židovka v Jihoafrické republice. Už teď oznamujeme, že v květnu se koná pořad o Vladimíru Vysockém a že o něm bude mluvit hudební znalec Salomon Volkov nebo že u nás Madeleine Albrightová představí svou novou knihu vzpomínek na dobu druhé světové války a období do roku 1948.

Čím se v té instituci zabýváte vy?

Já jsem zodpovědná za program Tischova uměleckého centra, které je součástí 92Y; za hudbu, tedy za hudební představení, a za literární centrum včetně výukového programu, včetně tvůrčího psaní, kde se lidé učí psát reportáže i uměleckou prózu. Máme také literární semináře. Úroveň je taková, že Danteho tu vyučoval emeritní profesor z Princetonské univerzity.

Lze kurzy v centru považovat za alternativu studia?

U nás nedostanete žádný akademický titul, ale můžete studovat s nejlepšími specialisty to, co vás zajímá. Tedy z oblasti literatury a hudby. Matematiku nevyučujeme, ale třeba ve 30. letech a na začátku 40. let u nás přednášel a učil logiku jeden z nejlepších světových matematiků Alfred Tarski, poté

co utekl z Polska. A přednášel tu i Bertrand Russel, než začal učit na Newyorské univerzitě.

Rodina Tischů podporuje múzická umění – koncerty a výuku literatury. Máme také veřejná čtení, asi třicet ročně, na ta přicházejí děti ze středních škol. Před čtením se sejdou se spisovateli: je to fascinující, protože u nás byli autoři jako Vargas Llosa nebo E. L. Doctorow.

V lednu a únoru se konaly přednášky a semináře zaměřené na Terezín. Řekla byste o nich pár slov?

Terezínem začal nový směr v práci celé instituce, protože to byl projekt, který propojoval zatím nejvíce oblastí umění i vědy. Zahrnoval židovské dějiny, pak umění vytvořené v době těch hrůz, hudbu, literaturu i literaturu o tématu; hovořilo se také o roli výchovy, což byla pocta terezínským vychovatelům.

Program obsahoval celkem 38 pořadů, včetně výstavy dětských kreseb a projekcí dokumentárních filmů. Přístup na koncerty byl zdarma, konaly se koncerty pro školy, dokonce pro mateřské školy. Přišly i děti z Bronxu a Harlemu, které o době šoa nevědí skoro nic, a už vůbec nic o Terezíně. Poprvé uslyšely o dětech, které se v ghettu učily zeměpis hrou nebo kreslily, co viděly nebo o čem snily. Jejich obrázky měly k dispozici. Myslím, že to byl nejširší program o Terezíně, jaký kdy v Americe vznikl.

Konaly se samozřejmě koncerty – čtyři velké, z repertoáru složeného nebo hraného v Terezíně. Někdy mě rozčiluje, že terezínské skladby nebývají dobře prováděny, že to je spíš hraní na emoce lidí než kvalitní hudba. Program vzbudil obrovský zájem, referoval o něm tisk, rádio i televize.

Co vy v terezínské tvorbě pokládáte za nejdůležitější?

Chtěla jsem poukázat na tu neuvěřitelnou kvalitu uměleckého života, požadavky, které na sebe ti lidé tam měli, na jejich konzistentní a téměř neznitelnou snahu o vysokou úroveň, obrovskou kritiku a sebekritiku. Jedna divadelní kritika, která vyšla v ghettu o nějakém kabaretním představení, končí slovy: „Celkem to bylo představení úspěšné. Publikum se smálo, dobře se bavilo. Mělo to jenom jednu malou závadu: mnoho se mluvilo, ale málo bylo řečeno.“ Recenzent šel od jednoho herce k druhému, podrobně ho hodnotil. Neříká: My jsme tu za hrozných podmínek, takže... Nedělal žádné kompromisy!

92Y je židovské centrum, je vedeno výhradně v židovském duchu?

Je to židovské centrum s židovskou orientací, držíme svátky, o Vysokých svátcích tu jsou konzervativní bohoslužby. Máme program pro mladé židovské rodiny, úvod do tradic. Jsou to výukové programy, ale ne poučovací. Každý rok se také snažím přivést alespoň jednoho izraelského spisovatele, hrálo u nás mnoho izraelských hudebníků; myslím, že uvádíme víc izraelských skladatelů než v jiných kulturních institucích. Vyučuje se u nás hebrejščina i jidiš. Máme výměnný program s Ramat haŠaron, s kulturním centrem v Izraeli: děti odtamtud přijedou do New Yorku, pak jedou někam do kehily pracovat společně s newyorskými dětmi, pak zase všichni jedou do Izraele a cestují tam.

Jsme ale otevřeni i jiné než židovské kultuře: měli jsme tu tříletý cyklus věnovaný Beethovenovi, teď máme dvouletý

Sídlo 92nd Street Y. Foto archiv.

cyklus Bartóka, na podzim začal cyklus Schubertových klavírních sonát.

A obecnost? Kdo k vám chodí?

Záleží na co. Na jazz chodí kdekdo. Navštíví nás 400 tisíc lidí ročně, máme mateřskou školkou, která je považovaná za nejlepší v New Yorku, programy pro děti každého věku, které jsou otevřené komukoli. Koncerty pro desetileté, dokonce i tříleté děti, při kterých si vyrábějí hudební nástroje a učí se o klasické hudbě. Mně to připadá přirozené...

Dáváme také stipendia lidem bez rozdílu rasy a národnosti. Nejsme sice akademická instituce, ale je to příležitost pro lidi, kteří se něco chtějí naučit a dozvědět.

Jaké další programy zaměřené na židovské umělce byste zmínila?

Měli jsme program o Erwinu Schulhoffovi, česko-německém židovském skladateli. Před jedním z koncertů jsme měli takový panel, říkala jsem tomu „datalog“, protože Schulhoff byl také velký dadaista. Přišla tenkrát Irena Žantovská a dirigent James Conlon. Zajímavé bylo, že v publiku se sešly dvě části přeživší rodiny Schulhoffovy, vzdálení příbuzní, kteří o sobě nevěděli, netušili, že žijí, to bylo nádherné. Přenáherný byl večer s Imrem Kertészem, když četl ze své knihy a hrál k tomu skvělý maďarský židovský pianista András Schiff.

Krásný byl program o Stefanu Wolpem, židovském skladateli, který žil v Berlíně, roku 1934 odjel do Palestiny a byl mezi zakladateli hnutí, které hledalo kořeny židovské hudby na Blízkém východě. Napsal hudbu k baletu o Mojžíšovi, ale někdy v roce 1940 přijel do Ameriky, protože měl pocit, že v Palestině se nikdy nenašel. Významně ovlivnil jazzovou hudbu i skladatelskou tradici, pak téměř upadl v zapomnění, ale mezi odborníky a fajnšmekry má ohromné postavení. Věnovali jsme mu víkendový minifestival. Několik programů jsme dělali i o Franzi Kafkovi.

A o dalších pražských německých autorech ne?

Záleží na tom, jestli byli přeloženi do angličtiny, když vyjdou nově přeložená díla, koná se čtení. Centrum se zaměřuje hlavně na to, co se teprve vytváří. V koncertní hudbě je to svým způsobem těžší i jednodušší, ale spousta třeba terezínské hudby je hodně složitá. Připadá mi, že teprve teď jsou na ni lidé zralí...

Jak to myslíte?

Dospěla další generace, která holocaust teprve objevuje, protože jejich rodiče či prarodiče o něm nikdy nemluvili. A klade si často tu základní otázku, jak přežít jako sekulární Žid, co je židovská kultura, když nejsem tak pobožný, abych se každé ráno modlil. Pro mě to je židovské vzdělání, znalost židovských dějin, a v momentě, kdy se tohle stane důležité, jsme u židovské kultury. Je důležité znát tu kulturu, chránit ji tím, že ji poznáme. Vnímat své židovství jen jako určité procento židovské krve v žilách, to bychom žili jak podle norimberských zákonů.

ALICE MARXOVÁ

(Programy Židovského centra lze nalézt na adrese www.92Y.org.)

PRAŽSKÉ MÓDNÍ SALONY 1900–1948

(o stejnojmenné výstavě a publikaci)

Pražské Uměleckoprůmyslové muzeum připravilo výstavu zachycující činnost vybraných módních salonů, které působily v metropoli od počátku 20. století do roku 1948 a jejichž výrobky muzeum vlastní. Většina z nich však skončila již dříve, po německé okupaci: více než polovina z tohoto reprezentativního vzorku dvaceti podniků totiž patřila židovským majitelům. K výstavě vydalo UPM spolu s nakladatelstvím Arbor vitae obsáhlou stejnojmennou publikaci od Evy Uchalové, Zory Damové a Viktora Šlajchrtů. Kniha zaznamenává osudy zakladatelů salonů, které nezanebatelnou měrou přispívaly ke společenskému životu a atmosféře předválečné Prahy. Z této publikace čerpáme informace pro následující text.

MORITZ ORLIK, HUGO ORLIK (Václavské náměstí 25)

Království módních salonů se rozkládalo hlavně v oblasti Jungmannovy ulice a Ná-

Hugo Orlik, 1917.

rodní třídy, zasahovalo též do ulice Na Příkopě. Zakladatel jednoho z nejstarších Moritz Orlik začínal roku 1860 na Smíchově – zde měl svou krejčovskou dílnu, kterou později přenesl na Staré Město. Jeho starší syn Hugo v otcově práci pokračoval a přestěhoval firmu na Václavské náměstí. Mladší syn Emil se stal významným malířem a grafikem (inspiraci pro svou práci nacházel i v prostředí bratřova podniku). Hugo proslul nejen kvalitou a elegancí svých výrobků, ale také tím, že byl „vždycky o píd' vznešenější než nejvznešenější z jeho zákazníků“, velký snob – „jeden z největších, jakým se „pražská pokladnice šmoků““ honosila (oba postřehy zaznamenal spisovatel F. Torberg). Zemřel v Terezíně v červenci 1942.

MÓDNÍ DŮM SCHILLER (Na Příkopě 7, 9, 11)

Obchod se střížnými zbožím (vlněnými, hedvábnými i pracími látkami) založil Moritz Schiller roku 1879, roku 1906 do firmy přistoupili Moritzovi synové Rudolf a Friedrich (Bedřich), ti později živnost rozšířili o zhotovování dámské konfekce. Činnost firmy a laskavou povahu Moritze Schillera zachytila Helena Epsteinová

v knize *Nalezená minulost* (Sefer 2005). Její babička Josefa Sachselová u Schillerů v letech 1904–1920 pracovala, získala do-

Rudolf Schiller, 1919.

konce funkci ředitelky, *directrice*. Epsteinová proto hodnotí salon nejen jako místo, kde se šily krásné oděvy, ale i jako ojedinelý prostor, v němž

mohly schopné ženy získat „kvalifikaci i postavení odborníka v době, kdy ženám nepříslušely takřka žádné pravomoci“. Podle svědectví Josefy Sachselové byli Schillerové velmi podnikaví, kvůli obchodu cestovali po celé Evropě, navštěvovali v Paříži módní přehlídky a byli pravděpodobně první, kdo uspořádal pokus o takovou přehlídku i v Praze. Ve dvacátých letech rozšířili podnik o filiálky v Plzni, ve 30. letech založili nové konfekční oddělení pro vývoz a dovoz ve velkém, vyráběli prádlo, konfekci i modelové oděvy na zakázku. Firma zaměstnávala přes sto osob a navíc 144 domácích pracovníků. Schillerovi synové i s rodinami odcestovali v létě 1939 do Londýna, firma byla arizována. Po válce se vrátili, podnik restituovali, definitivně jim byl odebrán komunistickými úřady roku 1949, kdy byl zařazen do národního podniku TEP. Poté Schillerovi z republiky znovu emigrovali.

MODELOVÝ DŮM ROSENBAUM (Štěpánská 53; Národní třída 17)

Spolu se salonem Hanny Podolské udával nejluxusnější módě tón Modelový dům Rosenbaum. Jak zájemci sami uvidí na vý-

Oldřich Rosenbaum, 1919.

stavě, šaty z jeho dílny jako by nestárly a dodnes okouzlí nejen dokonalým střihem, provedením a elegancí, ale také invencí a originalitou. Firmu založila Eliška Rosenbaumová, rozená Taussigová, a roku 1889 sídlila v Soukenické ulici 4. Po matčině smrti v roce 1917 se podniku ujal její syn Ulrich (Oldřich) a dokázal z něj vybudovat moderní mezinárodní krejčovský závod.

O. Rosenbaum zaměstnával schopné krejčí, kteří řemeslo doplňovali vlastními výtvarnými ambicemi, šikovně návrháře

a kreslíře, např. nápaditou Zdenku Mayerovou, provdanou Fuchsovou, či Mikuláše Pauzdra; z Francie přivedl střihače Camilla Chastrusseho a po vypuknutí občanské války ve Španělsku pracoval v salonu údajně slavný španělský návrhář Balenciaga. Mezi Rosenbaumovy zákaznice patřily ženy německých, židovských a českých podnikatelů z celého Československa, herečky i manželky diplomatů. Šila zde třeba paní Preissová, choť ředitele Živnostenské banky, paní Tilleová, manželka ředitele Báňské a hutní společnosti, paní Petschková či paní Baťová. Každá dáma měla v salonu svou tzv. mateřskou kartu se vzorky

Rosenbaum: večerní šaty, 1926.

látek, z nichž se pro ni šilo, a se záznamy o společnosti, v jaké se pohybuje – tak se předcházelo tomu, aby se sešly dvě zákaznice v šatech ze stejné látky. U večerních šatů z hedvábného žoržetu, vyšíváných štrasem a korálky, jež patřily paní Tilleové, je

poznámka, že tato dáma je oblékla v roce 1927 na ples průmyslníků a o rok později na recepci, kterou pořádala nizozemská královna u příležitosti olympijských her v Amsterdamu. Ve 30. letech byla manekýnkou salonu herečka Adina Mandlová. Látky a inspiraci sháněl O. Rosenbaum nejvíce ve Francii, ale také v Anglii a Itálii. Dvakrát ročně pořádal módní přehlídky, prodával i kosmetické výrobky a prádlo a založil filiálky v Karlových Varech a snad i v Paříži.

Před nacisty se Rosenbaum spolu se svou sestrou Hedou a švagrem Egonem Fischerem včas zachránil odjezdem do Paříže a poté do USA. Podnik byl arizován, ovšem po celou válku pokračoval v činnosti, neboť v něm zůstala řada původních zaměstnanců. A tak se stalo, že v tomto židovském salonu šila např. manželka Reinharda Heydricha. V červnu 1948 byla firma Rosenbaum znárodněna a začleněna do n. p. Oděvní tvorba, v roce 1954 pak pod jménem Styl zařazena do n. p. Módní závody Praha. Oldřich Rosenbaum v New Yorku na Manhattanu založil novou firmu Oldric Royce, kterou provozoval asi do roku 1965. Zemřel v červenci 1991.

THERESE FLEISCHMANNOVÁ (Panská 14)

Therese Fleischmannová, rozená Neubaue-
rová, pocházela z moravských Ivančic,
v Praze působila od roku 1890, současně
měla filiálku v Karlových Varech. I ona
hojně cestovala po Evropě. Firmu ved-
la do roku 1930, kdy ji ukončila kvůli
stáří. Zemřela v prosinci 1941, její manžel
a děti zahynuli v koncentračních táborech.
Na výstavě je z její produkce k vidění pře-
krásný šatový živůtek z krepdešínu a ele-
gantní černá vyšíváná blůza.

Therese Fleischmannová.

MORITZ METZELES A SYN MEINDL (Na Příkopě 13)

B. Metzels (Na Příkopě 28)
Walter Metzels (Na Příkopě 37)

Julius Metzels, 1918

Firmy Metzelsů patřily mezi nejlepší pražské krejčovské závody. Jednalo se o rodinné podniky Moritze se synem Meindlem (a Josefem) a Moritzových bratrů Julia a Waltera. Produkovali luxusní dámské a pánské oděvy, částečně se specializovali na sportovní a lovecké obleky značky Old Eng-

land. Rodině se podařilo před nacisty včas utéct – do Jižní Ameriky a do Londýna.

ELIŠKA ECKSTEINOVÁ (Národní třída 10; Spálená 28)

První firmu Eliška Ecksteinová založila v roce 1906 na Vinohradech, po sňatku se přestěhovala do centra města. Její podnik patřil mezi středně velké salony, ale díky modernímu stylu, šikovné propagaci a apartním modelkám o něm bylo hodně slyšet. Zahynula (s dcerou Marií a zetěm Lotharem Redischem) roku 1942 v Treblince.

Eliška Ecksteinová, 1919.

ARNOŠTKA ROUBÍČKOVÁ (Václavské nám. 1, palác Koruna; Jungmannova 18)

Arnoštka Roubíčková, rozená Popperová, pocházela z Kralovic, po sňatku s Juliem Roubíčkem se přestěhovala do Prahy. Do podnikání se vrhla po rozvodu – vyučila se krejčovou a roku 1910 založila dámské krejčovství. Měla zřejmě velký obchodní talent a její

Adéla Roubíčková, 1917.

firma od počátku prosperovala. Při cestách do Paříže nechodila na drahé módní přehlídky, ale okoukala modely na promenádě; nakupovala tam také levné zbytky látek a v Praze z nich tvořila originální kreace. Vydatně jí pomáhaly dcery Adéla a Helena: Adéla dokázala hbitě překreslovat spatřené modely (podle jejích záznamů se pak šilo) a byla též členkou redakční rady časopisu *Elegantní Praha*, do nějž psala módní zprávy z Paříže a kreslila návrhy. Snímky modelek pořizoval do tohoto listu František Drtikol. V salonu paní Roubíčkové se mluvilo kromě češtiny také německy, anglicky a francouzsky a šila u ní prý i paní Masaryková a paní Benešová. Roku 1920 měla firma 64 zaměstnanců a roku 1925 nechala v závodě v Koruně vybudovat sál s velkými okny, uprostřed s jeviš-

Roubíčková: letní šaty, 1924.

těm z amerického ořechu se stolky a klubovkami pro diváky a se šatnami pro manekýnky.

V březnu 1940 byl podnik arizován a třiasedmdesátiletá Arnoštka deportována do Terezína. Zahynula neznámo kde. Dcera Adéla s manželem a dětmi zemřela v lodžském ghettu, dceři Heleně s rodinou se podařilo včas emigrovat do USA.

FR. BÁRTA A SPOL.

(Národní třída 24 a 15; Jungmannova 41)
„A spol.“ v názvu firmy Bárta představuje Roberta Steinera, původem z Kolína, obchodníka s látkami a střížním zbožím. S Františkem Bár-
tou spojil Robert živnost roku 1919 a v nově vzniklém pánském krejčovství byl hnací silou právě on, později

Jiří Steiner, 1948.

také Ernö Rónai, narozený ve Végváru v Rumunsku (později se osamostatnil a měl vlastní salon Na Příkopě 14) a též Robertův syn Jiří. Módní závod Fr. Bárta a spol. byl vyhlášený prvotřídními látkami (dováženými z Anglie), perfektním střihem, kvalitním provedením a orientací ve světových módních trendech, jež se u pánské módy neměnily tak často jako u dámské.

Po okupaci Československa zůstal R. Steiner v Praze (ačkoli měl možnost odjet). Zahynul v roce 1942 v Malém Trostinci. Syn Jiří, který se oženil s neteří Franze Kafky Mariannou, odjel do Anglie. Ernö Rónai zahynul v Osvětimi. Roku 1948 byl podnik znárodněn a začleněn do n. p. Oděvní průmysl Prostějov, později se stal pod názvem Diplomat součástí n. p. Módní závody Praha.

MARTHE LOEFFOVÁ (Jungmannova 41 – palác Adriatica)

Salon Marthy Loeffové, rozené Weissové, fungoval od roku 1920 a údajně spolupracoval s Rosenbaumovým podnikem (konaly se např. společné módní přehlídky). Roku 1939 se provdala za Nizozemce Johanna van Hulzena, který firmu zakoupil. Sňatkem ztratila Martha protektorátní příslušnost a tohoto faktu řádně využila. Jako cizinka žádala o povolení k pobytu za účelem

Marthe Loeffová: malá večerní toileta, 1933.

(pokračování na str. 18)

ZAPOMENUTÝ ANDĚL Z BORDEAUX

Aristides de Sousa Mendes (1885–1954)

Aristides de Sousa Mendes byl portugalský diplomat, který byl jmenován konzulem své země ve Francii v době, kdy byla za druhé světové války obsazena nacisty. Přestože Portugalsko bylo oficiálně neutrální zemí, Aristides pomohl k útěku více než třiceti tisícům uprchlíků včetně Židů. Zachránil více lidí než Oskar Schindler. Po sedmdesáti letech se lidé, jimž zachránil život, a jejich potomci snaží obnovit jeho čest a uctít jeho památku.

KONZUL OTEVŘEL BRÁNU

Aristides de Sousa Mendes do Amaral e Abranches se narodil 9. července 1885 v portugalské provincii Beira v zámožné aristokratické rodině s velmi dobrými politickými konexemi. Jeho otec byl ve třicátých letech 20. století soudcem Nejvyššího soudu a jeho strýc ministrem zahraničí. V roce 1908 Aristides dokončil studium práv na univerzitě v Coimbre a oženil se. Brzy po svatbě začala jeho diplomatická kariéra, která ho zavedla do různých zemí včetně Zanzibaru, Keni, Brazílie a USA, v nichž se také narodily některé z jeho čtrnácti dětí.

V roce 1931 byl vyslán do belgických Antverp, kde jeho diplomatické působení dvakrát ocenil samotný král Leopold III. Po sedmi letech obětavé služby v Belgii byl roku 1938 vyslán do Bordeaux ve Francii. Po vypuknutí druhé světové války Portugalsko vyhlásilo neutralitu. Samotný diktátor Salazar dal jasně najevo, že se konfliktu nechce zúčastnit, a všem portugalským konzulům nařídil, aby „nevydávali víza cizincům neurčité národnosti nebo v soudní při, ani osobám bez státní příslušnosti, ani Židům vyhnáným ze země jejich původu nebo ze země, jejímž jsou občany“.

Když nacistické vojsko vpadlo do Francie, konzulát v Bordeaux oblehly tisíce zoufalých lidí. Byli mezi nimi antifašisté z Francie, Belgie a Lucemburska, intelektuálové, umělci a novináři, kteří odsuzovali fašismus, a tisíce Židů, kteří by v případě dopadení byli posláni do vyhlazovacích táborů. V červnu konzul otevřel uprchlíkům bránu. „Jídla, ložnice a kanceláře konzula byly přeplněné muži a ženami všech věkových skupin a zvláště lidmi starými a nemocnými,“ vypověděl později konzulův synovec César Mendes. „Byly tam těhotné ženy, lidé, jejichž příbuzní zemřeli na cestě při leteckých náletech. Spali na židlích, na podlaze, na koberecích. Nejedli ani nepili z obavy, aby nepřišli o místo ve frontě. Nemylí se, nečesali, neměnili si oblečení, ne-

holili se. Kromě toho, v čem byli oblečení, neměla většina z nich nic. Na cestách, ve vstupní bráně, na schodech vedoucích do budovy se tlačily stovky utečenců, kteří ve dne v noci čekali, až na ně přijde řada.“ Sousa Mendes onemocněl. Během tří dnů mu zešedivěly vlasy.

TISÍCE VÍZ

Čtvrtého dne, 16. června 1940, se konzul rozhodl ignorovat nařízení portugalské vlá-

Aristides de Sousa Mendes jako portugalský konzul ve Francii, 1938. Foto archiv.

dy a začal vydávat bezplatně víza všem žadatelům bez rozdílu. Svolal pracovníky konzulátu a sdělil jim: „Má vláda odmítla všechny žádosti o víza, ale já nemohu poslat všechny ty lidi na smrt. Podle naší ústavy

Rabi Chaim Kruger a Aristides de Sousa Mendes, 1940. Foto archiv.

nemůže být způsobena újma na právech nikomu z důvodu vyznání nebo národnosti.

Rozhodl jsem se podle této zásady jednat. I kdybych měl být propuštěn, musím jednat jako křesťan, jak mi káže mé svědomí.“ Tisíce lidí dostaly naději, že s portugalským tranzitním vízem budou moci překročit španělské hranice, dostat se do Portugalska a odtamtud na americký kontinent.

Spolu se svou manželkou, nejstarším synem a dalšími spolupracovníky tři dny a tři noci nepřetržitě a usilovně pracoval. Od 16. do 18. června Aristides de Sousa Mendes vystavil podle záznamů 2862 víz. O tisících víz, jež vydal později, nejsou přesné záznamy. Dne 19. června německé letectvo bombardovalo Bordeaux. Sousa Mendes cestoval spolu s vyděšeným davem, který prchal

na jih. V Toulouse zmocnil vicekonzula, aby dával razítko do pasů. Když 20. června dorazil do Bayonne, podepisoval další víza.

Portugalský diktátor Salazar vyslal dva agenty, aby vzpurného diplomata chytili a eskortovali do vlasti. Sousa Mendes dál razítkoval pasy v Biarritzu a v Hendaye, posledním francouzském městě u hranic. Později o tom vyprávěl jeho nejstarší syn: „Když můj otec přijel v diplomatickém voze do tohoto pohraničního francouzského města, narazil na velkou skupinu uprchlíků, jimž vystavil víza v Bordeaux. Tito lidé se dostali na hranice, ale portugalská vláda se už spojila se strážníky a nařídila jim, aby neuznávali víza podepsaná Mendese. Otec dal pokyn šoferovi, aby zpomalil, a uprchlíkům dal znamení, aby šli za vozidlem k hraničnímu přechodu, kde není telefon. Ve své černé limuzíně s diplomatickou značkou můj otec dovedl uprchlíky do španělského města Irún ke svobodě.“ Dne 23. června byl Sousa Mendes chycen.

Než se tak stalo, podařilo se mu vydat uprchlíkům celkem třicet tisíc víz. Jeho humanitární vízum dostal například polsko-židovský básník Julian Tuwim, dále arcivévoda Otto Habsburský s rodinou, Salvador Dalí s manželkou Galou a někteří členové

rodiny Rothschildů. Většina Židů, jimž se v létě 1940 podařilo přejít Pyreneje a přes Španělsko dorazit na portugalské hranice, za to vděčila právě tomuto muži.

Po návratu do vlasti byl Sousa Mendes propuštěn z diplomatických služeb. Byla mu odepřena penze i možnost pracovat v advokacii. Ocitl se bez prostředků. Několik týdnů před koncem války dostal infarkt a zůstal po něm částečně ochrnutý. Jeho ženu Angelinu postihla mozková mrtvice a v roce 1948 zemřela. Rodina se začala stravovat společně s uprchlíky ve veřejných jídelnách Židovské společnosti pro pomoc přistěhovalcům (Hebrew Immigrant Aid Society, HIAS). Díky této organizaci jeho synové postupně vycestovali ze země.

Sousa Mendes zemřel 3. dubna 1954 ve františkánském špitále v Lisabonu.

JEDINEČNÝ I VEDLE WALLENBERGA

Posmrtně, roku 1966, udělil Aristidovi de Sousa Mendesovi Jad vašem titul Spravedlivý mezi národy. V prosinci 2007 byla v izraelském Knesetu uspořádána výstava na jeho počest. Při té příležitosti Avraham Milgram, historik a kurátor výstavy, připomněl, že Sousa Mendes zachránil největší počet Židů po Raoulu Wallenbergovi, švédském diplomatovi působícím v Budapešti, navíc proti vůli své vlády. „Je to jasný příklad člověka, který jednal podle svého svědomí, který riskoval své postavení, svou službu a povýšení na ministerstvu zahraničí a zároveň vydával v nebezpečí svou rodinu a svou budoucnost obecně. Je to výjimečný případ čestného člověka a idealisty.“

V rodné zemi byl rehabilitován až roku 1988, kdy byl přijat zákon, podle něhož byl posmrtně znovu zahrnut mezi členy diplomatického sboru. Stát vyplatil odškodné členům jeho rodiny. Předseda portugalského parlamentu v roce 2008 slavnostně spustil webovou stránku mapující jeho život a práci. Virtuální muzeum (mvasm.sapo.pt) nabízí volný přístup k databázi fotografií, videonahrávkám i historickým dokumentům.

V roce 2010 založili v americkém Seattlu Aristidovi příbuzní a rodiny těch, které zachránil, Nadaci Sousy Mendese (www.sousamendesfoundation.org). Ta v současnosti sestavuje seznam zachráněných, kteří pocházeli ze všech částí Evropy a díky portugalským vizům získaným v jižní Francii v dubnu, květnu a červnu 1940 se dostali přes Španělsko do Portugalska a odtamtud během následujících dvou let vycestovali a usadili se v USA, Kanadě, Brazílii, Velké Británii a dalších zemích. Většina z nich ani nevěděla, že je zachránil Sousa Mendes.

JIRÍ KASL

PLAKÁT JAKO VZPOMÍNKA

V předvečer Mezinárodního dne památky obětí holokaustu zahájil předseda ŽO Olomouc Petr Papoušek ve Vlastivědném muzeu v Olomouci výstavu plakátů, jejichž autoři zvítězili v mezinárodní soutěži na téma *Vzpomínka na holokaust je živá (Děti a holokaust)*. Výstavou, nad níž přijal záštitu primátor Olomouce Martin Novotný, si židovská obec připomněla šedesát sedm let od osvobození prvního nacistického koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim-Březinka, v němž zahynula i řada občanů Olomouce a olomouckého regionu.

Soutěž vypsala Mezinárodní výbor pro vzdělávání, připomínku a výzkum holokaustu, partnery byly Evropský institut odkazu šoa v ČR, Jad vašem a francouz-

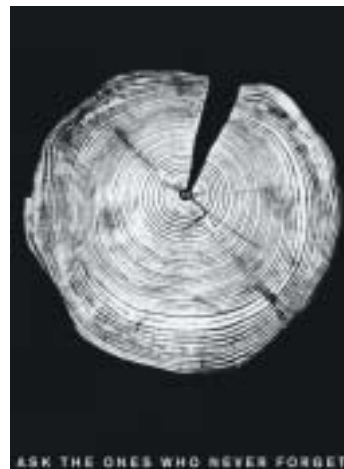

Veronika Nováková, 1. místo.

ský Mémorial de la Shoah ve spolupráci s OSN. Kromě studentů grafického designu ve Francii a Izraeli se soutěže zúčastnili také čeští studenti tohoto oboru z Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Vysokého učení technického v Brně a Západočeské univerzity v Plzni.

O výsledku rozhodovala loni v květnu v Berlíně porota, v níž zasedali odborníci ze tří zúčastněných zemí, za ČR pak malířka Helga Weissová-Hošková, přeživší šoa, a Ondřej Zámeš, držitel Národní ceny za studentský design z roku 2008. Mezinárodní soutěži předcházelo české národní kolo, kterého se zúčastnilo sedmdesát sedm studentů se sto čtyřiceti devíti pracemi, z nichž česká část komise, rozšířená ještě o ředitele Židovského muzea v Praze, vybrala dvacet prací, které postoupily dál.

Mezinárodní soutěž se setkala se značným zájmem, zúčastnilo se jí na tři sta pra-

Boris Grzeszczak, 2. místo.

ci. O kvalitě českého designu svědčí, že mezi šestnácti finalisty bylo sedm soutěžících z ČR, a navíc se dvě české studentky umístily mezi vítězi: na třetím místě Martina Cejpková (Univerzita T. Bati ve Zlíně) a na místě prvním Veronika Nováková (Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem). Druhé místo získal francouzský designér Boris Grzeszczak. Finalisté soutěže byli v listopadu 2011 pozváni na seminář věnovaný zkoumání holokaustu a umění do Mezinárodní školy pro studium šoa při muzeu Jad vašem v Izraeli.

Kromě řady výstav v budově Organizace spojených národů v New Yorku, v budově Evropské komise v Bruselu a v dalších devadesáti lokalitách ve dvaceti osmi zemích světa, k nimž se připojily i Olomouc a Terezín (výstava v předzářní kina Malé pevnosti potrvá až do konce dubna), byly součástí projektu semináře, které účastníky soutěže blíže seznámily s problematikou, na niž měli svým

Martina Cejpková, 3. místo.

plakátem reagovat. Pro české studenty zajistilo Židovské muzeum v Praze program zaměřený na umění v mezních situacích. (pp)

AMERICKÉ KOMUNITNÍ UTOPIE

(O židovských kibucech v USA)

V obecném povědomí jsou mylně zakořeňené dvě představy. Zaprvé, že první moderní židovské zemědělské komuny vznikly v Palestině/Erec Jisrael v době, kdy se formovalo kibucnické hnutí. A zadruhé, že židovská imigrace do Spojených států se pojí výlučně s městským kontextem. Historickým faktem ovšem je, že celá desetiletí předtím, než sionisté v Palestině založili roku 1909 první kibuc Degania, využívala v USA komunitních metod téměř stovka židovských zemědělských komun. A právě tuto relativně neznámou kapitolu dějin se snaží zmapovat studie Pearl W. Barteltové v knize nazvané *Americké komunitní utopie*, kterou roku 1997 vydalo nakladatelství při Univerzitě Severní Karolíny.

KOMUNY A HIPPIES

V úvodu svazku editor Donald E. Pitzer poukazuje na to, že i když jsou některé dávné i nedávné komuny v USA poměrně dobře známé (kupř. farma Brook, s níž byli v polovině 19. století volně spjatí významní transcendentalisté jako R. W. Emerson nebo spisovatel N. Hawthorne, či rozličné komunity hippies), utopickým komunám je na společenské mapě Ameriky věnováno poměrně málo pozornosti, a to patrně ze dvou důvodů: 1. Komunitní impulz se mnoha Američanům zdá jaksi vágně nevlastenecký, neboť jejich národní mytologie po nich žádá, aby vyznávali individualismus. 2. A samotné slovo, které se nebezpečně podobá slovu komunismus, jen zvyšuje pocit, že komuny jsou v USA něčím cizím, co by rozhodně nemělo zasahovat do vnímání americké národní identity.

Jistě, komunitní impulz se sotva dá považovat za čistě americký, neboť ideové i organizační základy mnoha amerických komun se nacházejí v Evropě. Na druhou stranu je ale třeba zdůraznit, že právě relativní nepřítomnost hierarchie a tíhy tradice (jakož i otevřenost vůči experimentům) poskytla mnoha komunitám v USA mimořádně přívětivé prostředí. A přestože většina původních utopických komun zanikla, je nutno zdůraznit, že nemálo jejich myšlenek byt v upravené podobě přežilo.

Americká veřejnost i vědecktí pracovníci se o komunitní utopie ve vlastní zemi začali zvýšenou měrou zajímat po dramatickém vzestupu komun založených mládeží, tzv. květinovými dětmi, 60. let 20. století. Neméně důležitou roli však sehrály podněty ze zahraničí, konkrétně první významná mezinárodní konference o kibucu a komu-

nách, která se roku 1983 konala pod vedením historika Jakoba Oveda v izraelském Efalu. A tam se také zrodil takzvaný vývojový přístup ke komunám, který je důsledně uplatňován i v pro nás klíčovém článku o židovských zemědělských komunách v Americe. (Stručně vysvětlení: Členové některých kibuců, které před rokem 1948 sloužily jako židovská útočiště a posléze napomohly zabezpečit nezávislý Stát Izrael, měli v 80. letech pocit, že kibucy svůj někdejší účel splnily, a proto se rozhodli opustit disciplínu komunitního života. I na-

Stavba synagogy, zemědělská komunita Carmel, New Jersey.

dále si však cenili kibucnických principů jako přátelství a rovnost – které podle nich navíc částečně přešly i do většinové izraelské společnosti. A naopak se v téže době zakládaly některé nové kibucy inspirované myšlenkou solidarity.)

BARON DE HIRSCH A RUŠTÍ ŽIDÉ

První židovské zemědělské komuny založili v USA ve 20. letech 19. století němečtí Židé, přičemž tou úplně první byla komuna nazvaná Ararat ležící ve státě New York na ostrově na řece Niagare. Všechny rané komuny sužovaly stejné problémy: nedostatek zkušeností s farmařením, neúrodná půda a nedostatečné finanční zabezpečení, a všechny po několika letech zanikly.

Jako mnohem důležitější se tak jeví až oněch téměř sto komun, založených po masovém přílivu zejména ruských Židů v posledních dvou dekadách 19. století a na počátku století následujícího. Opíraly se o myšlenku kolektivu, nicméně jejich velikost, vedení a způsob vlastnictví se případ od případu lišily. Rozšířily se po celém území Spojených států, nejvíce se jich však nacházelo v New Jersey a v Severní Dakotě, a není těžké pochopit proč: New Jersey bylo v dosahu newyorského

i filadelfského přístavu a v Severní Dakotě bylo snadné získat půdu vhodnou k pěstování obilí.

Filosoficky i organizačně se tyto komuny přinejmenším zpočátku opíraly o dvě skupiny, které vznikly ještě v Rusku s cílem podporovat židovské příležitosti v zemědělství a pomáhat Židům uniknout před pogromy. První z nich Am olam (Věčný národ) založili mladí židovští intelektuálové roku 1881 v Oděse jako obranné uskupení, které mělo Židy chránit před rostoucími násilnostmi. Vůdčí představitelé tohoto hnutí věřili, že Židy nejen přiláká možnost byt kolektivně vlastní půdu, což bylo v jejich tehdejší vlasti zakázáno, ale také že se vlivem nové reality změní starý antisemitský stereotyp zobrazující Židy jako společenské parazity, tj. kupce, obchodníky v malém i velkém a lichváře. Jako hlavní úkol si vytkli zakládat, podporovat a zajišťovat židovské zemědělské komuny ve Spojených státech, a ve znaku měli pluh s deseti příkázáními.

Druhá skupina si říkala BILU (zkratka vznikla z počátečních písmen hebrejských slov znamenajících „Dome Jakobův, nech nás jít“) a podporovala emigraci do Palestiny, která tehdy byla pod tureckou nadvládou – židovští přistěhovalci tam měli pracovat jako farmáři nebo dělníci. Obě skupiny přitom ovlivnila také reformní literatura 19. století, zejména Robert Owen, Charles Fourier a Lev Nikolajevič Tolstoj.

Důležitým faktorem v zakládání amerických židovských zemědělských komun byl vznik dobročinných podpůrných společností, z nichž nejvýznamnější byla francouzská Alliance Israelite Universelle, jež vznikla roku 1860 v Paříži, londýnská Mansion House Committee a především Židovská kolonizační společnost založená baronem Mauricem de Hirschem, která hodlala přesídlit ruské Židy do zemědělských komun v těch zemích, jež vůči nim projeví vstřícnost. Ve Spojených státech pak byla založena Hebrejská přistěhovalecká pomocná společnost, která se měla vypořádat se stále rostoucím počtem ruských židovských imigrantů. Mimo jiné je motivovala, aby se stěhovali pryč z velkoměst na východním pobřeží – jednak proto, aby se ulehčilo přeplněným čtvrtím jako Lower East Side, jednak proto, aby se ruští Židé snáze asimilovali. V agentuře zaujímali přední místa amerikanizovaní němečtí Židé, kteří tak finančně ovlivňo-

vali vznik a vývoj řady amerických židovských komun.

KOMUNA NA OSTROVĚ

Ruští Židé vytvořili svou první americkou komunu roku 1881 v Louisianě na ostrově Sicily na řece Mississippi. Na bažinatém místě muži nejprve vystavěli obydlí, oplořili pozemky a zasadili kukuřici, zeleninu a stromy, posléze otevřeli obchod se smíšeným zbožím. Po příjezdu žen a dětí z New Orleansu začala fungovat také škola. Komuna měla pečlivě propracovanou ústavu, která zaručovala, že „veškerá půda a zemědělské stroje, jakož i domy a jejich vybavení včetně nábytku zůstanou ve vlastnictví komuny“, a veškerý chod včetně řešení sporů řídil sedmičlenný výbor. Decimovala ji však malárie, horké podnebí a konečně i značná vzdálenost od New Orleansu (a tedy od nejbližší židovské obce), a navzdory vzornému plánování a nadějím po necelém roce ztroskotala. I tady však platí, že rozpad jedné komuny nezřídka vedl k založení nebo posílení jiné. Mnoho členů louisianské komuny se spolu se svým vůdcem Hermanem Rosenthalem přestěhovalo do komuny v Jižní Dakotě pojmenované Cremieux po prezidentovi Alliance Israelite Universelle Adolphu Cremieuxovi.

Americké židovské zemědělské komuny dosáhly svého vrcholu hned následujícího roku. Tehdy jich vzniklo celkem dvacet, a to v deseti různých státech: od Severní Dakoty na severu po Arkansas na jihu, a od New Jersey na východě po Oregon na západě. Nejdéle trvající a neúspěšnější komuny přitom vznikly v New Jersey: byly blízko jak New Yorku, tak Filadelfii, z čehož plyne nejen to, že byly díky blízkosti velkých židovských komunit

lépe financovány, ale i to, že své produkty mohly rychle dopravovat po železnici. Zároveň se však nezaměřovaly výhradně na zemědělství, a tak díky přidružené průmyslové výrobě mohly přežít i v neúrodných letech (jako vedlejší produkty tu vznikaly například doutníky, košile nebo cihly).

Jedna z nejvýznamnějších newjerseyských komunit počátku 90. let 19. století se nazývala Woodbin. Proslavila ji zejména Zemědělská škola barona de Hirsche, založená roku 1891. Své třídy poprvé otevřela roku 1894 a vzdělání poskytovala bezplatně chlapcům i dívkám starším čtrnácti let. První ročník měl sice jen patnáct stu-

dentů (výhradně chlapců), avšak již roku 1900 školu navštěvovalo osmdesát chlapců a patnáct dívek. Instituce působila až do roku 1917 a nabízela patrně první zemědělsky zaměřené středoškolské vzdělání v celých Spojených státech. (Poznámka na okraj: Roku 1941 dovolila Nadace barona de Hirsche všem osadníkům, aby si svůj díl půdy koupili, a zbytek poté vrátila městu Woodbin. Město včetně několika budov a hřbitovů sloužících původní komunitě stále existuje, i když jeho obyvatelstvo již není převážně židovské.) A nebyla to jediná vzdělávací instituce nápomocná židovským zemědělským komunitám – roku 1896 založil rabín Joseph Krauskopf Národní farmářskou školu v pensylvánském Doylestownu. (Opět poznámka na okraj: Tato čtyřletá škola nesloužila výhradně Židům a na její půdě se nekonaly žádné bohoslužby. V roce 1948 získala již pod jiným jménem univerzitní status a od roku 1960 se věnuje také přírodním vědám.)

Rabín Joseph Krauskopf měl kontakty v Utahu a byl přesvědčen, že mormoni, kteří Židy považovali za své biblické bratry, by se k židovské komunitě mohli chovat vstřícněji než většinoví Američané. Nabízí se tu otázka, jak se tedy Američané k těmto komunitám chovali? Obecně lze o americkém přístupu k židovským komunitám říci asi jen

Zaměstnanci vycházejí z krejčovské dílny N. Snellenburg & Company, South Jersey Colonies. Foto na této dvoustraně: archiv CJH.

to, že byl lehce podezřívavý – rozhodně ne nepřátelský, a už vůbec ne násilný, ale také nikterak přátelský. S výjimkou farem, které vlastnili Židé v New Jersey, s nimi okolí nijak nespolupracovalo.

Když tedy byla roku 1911 na pustém kopci v poušti jižního Utahu založena židovská zemědělská komunita Clarion, finančně ji podporovaly nejen židovské spolky, ale též mormonská církev. Největší obtíž logicky představoval nedostatek vody, a komunita po čtyřech letech zanikla. Což ovšem neznamenalo, že by v této oblasti Židé v zemědělství skončili: více než deset rodin si poté pronajalo v Utahu půdu od

státu a v roce 1923 založilo Sdružení utažských drubežářů, které mělo v roce 1967 obrát přes devět milionů dolarů.

Poslední židovská zemědělská komuna v Americe nazvaná Úsvit (v čele s Josephem Cohenem) vznikla roku 1933 v Michiganu a o pět let později se přesunula do Virginie, kde fungovala další dva roky. Od všech ostatních komun se lišila tím, že její členové nebyli přistěhovalci, ale Židé, kteří se již ve Státech narodili. Zlatá éra židovských zemědělských komun však už byla nenávratně pryč. Židé v USA sice nadále pracovali a pracují na farmách a v zemědělství, ovšem nikoli na kolektivní bázi.

VLIV ZŮSTÁVÁ

Závěrem spolu s autorkou článku konstatujeme, že studium židovských zemědělských komun zahrnuje také studium různých dobročinných organizací: kromě těch velkých zmíněných výše tu musíme započíst místní židovské filantropické společnosti například v Chicagu, v Milwaukee nebo v Cincinnati. Dále se dá říci, že navzdory svému krátkému trvání komuny jako jev výrazně přispěly k tomu, že se Židé začali usídlivat po celých Spojených státech, jakož i k amerikanizaci ruských židovských přistěhovalců. Vezmeme-li v úvahu obtíže, jakým musely čelit (neúrodná půda, nedostatečné financování, nezkušenost v oblasti zemědělství a změny v americkém zemědělství po občanské válce, vyplývající z industrializace a revoluce v dopravě), pozoruhodně se novým podmínkám přizpůsobily.

Tisková zpráva, kterou vydala Židovská zemědělská společnost během druhé světové války, naznačuje, jaký tehdy měly židovské zemědělské komuny dopad. Její autoři zdůraznili, že zatímco v roce 1900 pracovalo v Americe asi tisíc židovských farmářů, v roce 1937 jich už bylo přes sto tisíc, a pokračovali: „Dějiny raných židovských pokusů založit farmářské komuny jsou stejně tak vzrušující jako kterákoli kapitola ze dnů prvních amerických kolonistů. A třebaže většina oněch pokusů ztroskotala, semínka touhy tu zůstala a vyrašila ve vzkvétající komunitu židovských farmářů a zemědělců, kteří dnes podstatnou měrou přispívají k vědě a hospodářství amerického farmářství a produkují tolik vzácné jídlo pro Ameriku ve válce.“ Čímž vyjádřili totéž, co o několik desetiletí později formulovali akademici – a co již bylo naznačeno v úvodu: komuny se ze společností nikdy zcela nevytrácejí, ale neustále se s hlavními společenskými proudy stýkají, a třebaže se oficiálně rozpadnou, jejich vliv nikdy zcela nevyumizí.

HANA ULMANOVÁ

OPOŽDĚNĚ OBJEVENÝ VELKÝ AMERICKÝ ROMÁN

Recenze románu Henryho Rotha *Říkej tomu spánek s ukázkou*

I když román *Říkej tomu spánek* (Call It Sleep) vyšel už roku 1934, literární a kulturní událostí se stal až o tři desetiletí poz-

Henry Roth. Foto archiv.

ději. Ekonomická krize, která ve třicátých letech zachvátila Ameriku (a následně i Evropu), si vyžadovala daleko přímočařejší příběhy a jednoznačnější komentáře a výklady společenské reality, jako byly třeba román *Židé bez peněz* komunisty Michela Golda nebo hra *Kde je Lefty?* Cliforda Odetse přímo vyzývající publikum ke stávce. Ani Henry Roth nebyl imunní vůči levicovým myšlenkám, které tak často ovlivňovaly židovské přistěhovalce z rakousko-uherské monarchie a carského Ruska – do Ameriky přeče přijížděli za svobodou a za všemi dalšími přísliby „amerického snu“, k nimž patřila i rovnost příležitostí pro všechny. A té se všem na jedinou nedostávalo.

Kromě Marxe ovšem Rotha ovlivnil též Sigmund Freud a neméně pak četba moderní literatury, zejména prózy Jamese Joyce. Takto intelektuálně vyzbrojen a podněcován zážitky z bohémského uměleckého prostředí v New Yorku rozhodl se mladý Roth psát a podrobit hloubkové analýze vlastní životní zkušenosti a obecněji i proces asimilace v americkém „tavicím kotli“.

Prolog

(Neptej se mne, prosím, víc,
toto jest ta Zlatá země)

*Malý bílý parník Peter Stuyvesant, který převážel přistěhovalce ze zápachu a lomozu podpalubí zaoceánských lodí do zápa-
chu a lomozu činžovních domů New Yorku, se na Ellis Islandu zvolna pohupoval na hladině vedle kamenné přístavní hráze,*

chráněné před větrem omšelými kasárnami a novými cihlovými budovami. Kapitán čekal, než se nalodí poslední úředníci, dělníci a strážníci, aby pak odrazil od břehu a vyplul vstříc Manhattanu. Jelikož byla sobota odpoledne a šlo o poslední plavbu před víkendem, hrozilo opozdilačům, že budou nuceni na ostrově zůstat až do pondělního rána. Lodní píšťala spustila ochraptělé varování. Z vysokých dveří imigračního oddělení se vyloudalo pár postav v pracovních kombinézách a po šedivém chodníku zamířilo dolů do přístaviště.

Byl květen roku 1907, roku, který měl k břehům Spojených států přivést největší počet přistěhovačů. Po celý den, stejně jako kteréhokoli jiného dne tohoto jara, se na palubách parníku mačkaly stovky a stovky cizinců, přicházejících téměř ze všech koutů světa, nakrátko ostříhaní Germáni s mohutnými čelistmi, vousatí Rusové, Židé s profídlymi licousy a mezi nimi slovenští rolníci s povolným výrazem v obličejích, snědí Arméni s hladkými tvářemi, uhrovití Řekové, Dánové s vrásčitými víčky. Po celý den hrály jeho paluby všemi barvami, matečná púda pestrých krojů z dalekých zemí: kropenatě zeleno-žluté zástěry, květované šátky, vyšívané, ručně tkané látky z mykané příze, stříbrem proplétané vesty z ovčí kůže, křiklavé šály, žluté boty, kožešínové čepice, kaftany, nenápadité gabardénové pláště. Po celý den se z jeho palub v nesourodých vlnách ozývaly hrdelní, pronikavé hlasy, výkřiky úžasu, údivné povzdechy, neustávající projevy veselí. Ovšem teď byly paluby lodi prázdné a tiché a rozprostíraly se na slunci, jako by ze sebe jejich prohrátá prkna shazovala únavu od námahy a tíhy těch myriád chodidel. Všichni cestující zámořských parníků, kteří toho dne připluli a jimž bylo povoleno se vylodit, se již vylodili – až na dva, ženu s malým dítětem, jež nesla v náručí. Právě v doprovodu dalšího muže vstupovaly na palubu.

Na vzhledu opozdilačů nebylo mnoho, co by je odlišovalo od ostatních. Muž zjevně už nějaký čas pobýval v Americe a nyní za ním zpoza oceánu přijela natrvalo i manželka s dítětem. Nejspíš po většinu času žil kdesi v dolním New Yorku, neboť soše Svobody, městu zdvihajícímu se nad hladinou či mostům klenoucím se nad East River věnoval jen pramalou pozornost – možná byl ale jen příliš rozrušen, než aby nad tě-

*mito zázraky mrhal časem. Na sobě měl šaty, jaké v té době nosili obyčejní Newyorčané – střizlivé a nudné. Černá buřinka zdůrazňovala ostré rysy a stálou bledost jeho obličeje; knoflíky na krátkém kabátu, jenž na jeho vysoké hubené postavě plan-
dal, měl dopnuté až téměř ke krku, pod nímž se kabát rozevíral do špičatého výstřihu; a nad výstřihem se pod vysoký, naškrobený límec zakrojovala pevně utažená černá vázanka. Co se jeho ženy týče, to, že není Američanka, by člověk odhadl spíše podle plachého udiveného výrazu očí, jimiž hleděla na přístav a svého manžela, než podle šatů. Neboť šaty měla americké – černou sukni, bílou blůzu a černý kabátek. Její manžel jí je buď už předem poslal do Evropy, nebo je vzal s sebou na Ellis Island, kde si je na sebe ještě před odchodem navlékla.*

*Pouze malé dítě v jejím náručí bylo ob-
lečeno do šatů zřetelně neamerického původu, jak bylo každému jasné především podle podivného, cizokrajného modrého slaměného klobouku, který mělo na hlavě a z něž mu nad každým ramenem visely puntíkaté stuhy těžé barvy.*

Nebýt klobouku a být tito tři nově přichozí v davu lidí, nikdo by nejspíš ženu ani dítě za právě přípluvší přistěhovance nepovažoval. Neměli s sebou žádné lůžkoviny svázané do velkých ranců, žádné neskladné proutěné koše, žádné ceněné peřiny, žádné krabice s lahůdkami, salámy, panenskými olivovými oleji, vzácnými sýry; jejich jediným zavazadlem byl velký černý vak, jenž ležel vedle nich. Ale přes to všechno, přes jejich všednější než všední vzhled, si je oba muži v pracovních kombinézách, pokuřující cigarety a rozvalující se na zádi, zvědavě prohlíželi. A stará podomní obchodnice s košíkem pomerančů na klíně nepřestávala svým slábnoucím zrakem pošilhávat jejich směrem.

*Na jejich chování bylo opravdu cosi do-
cela nezvyklého. Stará podomní obchodnice na lavičce a muži v pracovních kombinézách na zádi už viděli spousty manželů vítajících své ženy s dětmi po dlouhém odloučení, aby věděli, jak se takoví lidé mají chovat. Nejvýbušnější národy, jako například Italové, často tančily radostí, kroužily kolem sebe, nadšením vysekávaly píruety; Švédové na sebe někdy jen vzájemně pohlédli a s otevřenými ústy oddychovali jako psi lapající po dechu; Židé plakali a brebentili, a div že jim oči nevypadly, jak divoce a neuváženě poskakovali a máchali rukama; Poláci na sebe řvali a oběma rukama se chytali za ramena, jako by měli v úmyslu tomu druhému vyrvat z těla celé kusy masa; a u Angličanů měl člověk zase pocit, že se po jednom letmém políbení už*

už obejmou, k objetí však nikdy nedošlo. Ovšem tihle dva tu stáli tiše, každý sám; muž se mračil a neúčastným, uraženým pohledem zíral do vody – nebo pokud už se na svou ženu otočil, pak pouze proto, aby upřel znechucený pohled na modrý slaměný klobouk, který mělo dítě v jejím náručí na hlavě, načež jeho nepřátelské oči začaly slídit po palubě, aby zjistily, zda je někdo nepozoruje. Jeho žena na něj prosebně a s neklidem hleděla. A dítě na jejich prsou ostrážitýma a vyplašenýma očima střídavě koukalo z jednoho na druhého. Vesměs to bylo velmi zvláštní setkání.

Takto podivně a v tichosti tam stáli několik minut, až se nakonec žena, jako by donucena samým napětím jednat, pokusila o úsměv, dotkla se manželovy paže a plaše řekla: „Tak to je ta Zlatá země.“ Mluvila jidiš.

Muž cosi zabručel, ale neodpověděl.

Protagonista románu, šestiletý David Schearl, se stejně jako Roth sám narodil nejspíše roku 1906 v Haliči a do Ameriky připlul s maminkou za otcem, který už překřížoval oceán o něco dříve, aby rodině připravil domov. Nová, neznámá realita velkoměsta, kde se člověk snadno ztratí, činžovní dům s tmavými chodbami a páchnoucími a zlověstnými sklepy, neznámý, cizí jazyk, kamarádi z ulice, kteří byli i hrozbou, ale také stálé napětí mezi rodiči, to vše jsou zdroje nejistoty a strachu útlého chlapce. Jeho jedinou jistotou je maminka náručí. A protože skoro vše v románě, včetně lidí, je vnímáno prostřednictvím Davidova vědomí a pohledu, stává se maminka nejkrásnější postavou celého Davidova svě-

ta. Je milá, trpělivá, poskytuje vystrašenému chlapci ochranu i útěchu, a to i před zlobou jeho otce Alberta, který si nikdy není jist svým zaměstnáním, svým místem v rodině, ani tím, že by David byl skutečně jeho syn. Chlapcovo vědomí je hloubavé, zkoumavé a poetické, a takový je tedy ve své podstatě i Rothův román. Autor ve svém vyprávění bohatě využívá literárních technik, které nám připomínají nejen Joyce, ale i Faulknera a další modernisty. A využívá jich účelně a působivě. Stejně jako freudistických modelů. Konflikt dvou kultur, který prožívají všichni přistěhovalci, řeší zajímavě v rovině jazyka. Postavy, které mluví jidiš, což je zejména Davidova matka Žeňa, nechává promlouvat v bezvadné a dá se říci skoro vysoké angličtině,

zatímco angličtina dalších židovských přistěhovalců, kteří s jazykem stále ještě zápasí, ale už opustili původní jidiš, je poznačena silným akcentem, někdy na pokraji srozumitelnosti, a jsou v ní i slova, která tam nepatří a pro která ještě mluví v angličtině nenašli vyjádření. Pro překladatele to byl samozřejmě značně náročný úkol.

Je třeba si uvědomit, že v letech, kdy Roth vyrůstal, probíhal snad nejostřejší svár mezi stoupenci stoprocentní a rychlé asimilace, tedy plné amerikanizace, imigrantů a kulturními pluralisty, za něž nejhlasitěji promlouval další židovský přistěhovalec z Haliče, harvardský profesor filosofie Horace M. Kallen, autor vlivného traktátu *Demokracie versus tavící kotel*, který volal po zachování prvků původní kultury, jež neměla být potlačována a vymazávána, ale měla obohacovat pluralistickou kulturu americkou. A právě v tomto duchu je možné považovat román Henryho Rotha za velký americký román. Je přirozené, že na něj upozornili významní američtí židovští kritici (Leslie Fiedler, Alfred Kazin, Irving Howe) v době, kdy pluralita (včetně významného židovského

Přistěhovalci čekají na Ellis Islandu na zdravotní kontrolu, která rozhodne, zda budou vpuštěni do USA. Foto archiv.

elementu) byla už realitou nejen zjevnou, ale i oficiálně přiznávanou. Časopis *Time* zařadil román do stovky nejvýznamnějších knih vydaných od roku 1923 a paperbackové vydání z roku 1964 se drželo po týdny na žebříčku nejprodávanějších titulů. Autor se mohl brzy těšit z více než milionového prodeje knihy a z toho, že mu literatura poprvé v životě mohla zajistit živobytí.

Je třeba připomenout i to, že návrat románu se odehrál v letech, kdy americká židovská literatura zažívala obrovský rozkvět a jména jako Saul Bellow, I. B. Singer, Bernard Malamud, Joseph Heller či Philip Roth patřila k nejjasnějším hvězdám na americkém literárním nebi. Henry Roth se tedy k nim nečekaně, i když opožděně při-

dal. Ve svém románu byl vnímavý ke střetům židovského a křesťanského myšlení a cítění, byl citlivý k projevům antisemitismu, ale i k jakékoli netoleranci vůči jinakosti. Jeho zobrazení židovské školy je dickensovsky komické, ale postava starého rabína, který si až vulgárně zoufá nad novou generací a jejím nezájmem o duchovní život, je současně humánní a dojemná. Ve svém hněvu není nevšimavý k talentu a citlivosti malého Davida, žáka s biblickým jménem.

Bible a biblické obrazy, jako třeba citát z proroka Izajáše (6, 1), jsou v románě skoro všudypřítomné a světlo z rozžhaveného uhlu, jímž anděl ústa proroka očisťuje, má pro Davida znepokojující, ale i přitažlivý význam. V symbolickém náznaku to potvrzuje samotný závěr knihy, ve kterém chlapec po útěku z rozvášněného a rozhádaného domova málem přijde o život, když na kolejích tramvaje vyvolá kovovou naběračkou ohnivý elektrický výboj, jež ho neusmrtí jen zázrakem.

Vůbec je možné říci, že obraznost románu je velmi smyslová, a to v prosté referenční i symbolické rovině. Světlo, tma, chuť a pachy i doteky a zvuky nám přibližují popisovanou realitu knihy

a jsou též cestičkami k hlubším významům vjemů. Nepřekvapuje tedy, že mnozí čtou román jako působivé zobrazení chaosu velkoměsta, konkrétně brooklynské části Brownsville či židovské čtvrti Lower East Side na Manhattanu, kde se většina děje odehrává.

K literární tvorbě se Henry Roth vrátil znovu až v 80. a 90. letech minulého století. Nejdříve vyšel svazek jeho esejů *Proměnlivé krajiny* (1987) a pak volná pokračování prvního románu, a to v autobiograficky motivované beletristické sérii s shakespearevským názvem *Milost prudkého proudu*. Dvě knihy se objevily ještě za autorova života, další dvě až po jeho smrti. Roth, který žil po celý život na východním pobřeží Ameriky a po léta si vydělával na živobytí manuální prací a doučováním latině a matematice, se ke konci života odstěhoval do Nového Mexika, kde v Albuquerque roku 1996 zemřel. Skončil tak jeden z nejzajímavějších amerických literárních osudů.

JOSEF JARAB

Henry Roth: Říkej tomu spánek. Vydalo nakladatelství Rybka Publishers, Praha 2011. Překlad Martin Brát, doslov Petr Onufer, 438 stran, doporučená cena 365 Kč.

Don Jicchak Abravanel a jeho syn Jehuda NA ÚTĚKU

Z cyklu rabínské učenci středověku a renesance II

Jicchak Abravanel vystupuje z existujících pramenů navzdory jejich fragmentárnosti jako fascinující osobnost, zejména proto, že na rozdíl od většiny rabínských učenců není jeho životní příběh omezen stěnami studovny a talmudické akademie. Narodil se roku 1437 v Lisabonu do významné židovské rodiny, jež po několik generací stála v blízkosti královského dvora. Vědomí výjimečnosti se odráželo mimo jiné v tradici, podle níž Abravanelové odvozovali svůj původ od krále Davida.

DVOŘANEM U ALFONSA V.

Jicchakovo dětství spadalo do doby vlády Alfonse V., který nastoupil na trůn v šesti letech roku 1438 a teprve po dalších deseti letech se jako plnoletý ujal vlády. Pokračoval sice formálně v přísné politice vůči Ži-

dům, kterou prosazoval jako regent jeho strýc, avšak v každodenním životě nebylo dodržování protižidovských omezení vyvíjeno. Jicchakova rodina navíc patřila k židovské elitě – nejpozději od 60. let 15. století byl jeho otec Jehuda vůdcem portugalské židovské obce. Jicchakovo vzdělání bylo ovlivněno italským renesančním humanismem, který v té době nacházel v Portugalsku odezvu. Studoval proto nejen rabínskou literaturu, ale také latinské klasiky jako Cicerona nebo Seneku. Také rabínské kurikulum si osvojil v jeho široké španělské formě, takže zahrnovalo i středověkou židovskou filosofii a přírodní vědy – tedy především medicínu a astrologii. Od 60. let 15. století byl Jicchak postupně nucen převzít rozmanité rodinné podnikatelské aktivity – výběr daní, bankovníctví a dovoz zboží z Vlamska. Není divu, že učenécké aktivity musely jít stranou: roku 1472 si Jicchak v soukromém dopise naříkal, že své plány musel omezit na sepsání komentáře k Deuteronomiu, k jehož dokončení by rád našel čas a duševní sílu. Přání oprosit se od všednodenních povinností se mu však nesplnilo. Naopak téhož roku se sám stal vůdcem portugalských Židů a jednal jako jejich mluvčí u dvora.

Mašmia ješua, Amsterdam 1644.

Někdy mezi lety 1472 a 1475 se stal Jicchak již přímo Alfonsovým dvořanem a patřil k okruhu Židů, kteří se těšili osobní přízni krále. Relativně liberální králova politika vůči židovské obci jako takové byla sice zakotvena v jeho náboženské toleranci, motivovala ji však zejména silná potřeba peněz nejprve na financování severoafrického tažení, následně války s Kastilií a průběžně námořních expedic na jih Afriky. Jicchak Abravanel musel být v těchto letech zaměstnán především rodinnými obchodními záležitostmi, jež dosáhly takového objemu, že se stávaly zásadní pro financování Alfonsova státu (když roku 1480 půjčila skupina křesťanských a židovských finančníků králi 12 000 reálů, tvořil Jicchakův podíl více než desetinu). Navzdory tomu lze označit 70. léta za

nejšťastnější v Jicchakově životě, také proto, že se mu narodili tři synové: Jehuda, Josef a Samuel.

VYHNÁNÍ

Roku 1481 král Alfonso neočekávaně zemřel na mor a jeho nástupce Jan (João) II. hodlal omezit moc šlechty, především rodu Braganza, který za Alfonsovy vlády soustředil do svých rukou kontrolu nad téměř třetinou portugalského území a padesáti městy. Právě s rodem Braganza však byla spojena také moc rodu Abravanelů. Abravanel přesto v Portugalsku zůstal, zatímco členové rodu Braganza připravovali státní převrat. Když 30. května 1483 vyzval Jicchaka posel, aby se dostavil před krále, podle všeho jej následoval nic zlého netušící. Avšak když večer dorazili do blízkosti místa, kde se měl s králem setkat, důvěrný informátor jej varoval, že vévoda z Braganzy byl uvězněn a král se chystá provést čistku i mezi jeho příznivci. Přestože Abravanel později popíral, že by se do spiknutí zapletl, rozhodl se raději uprchnout do blízké Kastilie. I když rodinný majetek byl ztracen, král umožnil alespoň odchod Jicchakovy rodiny do exilu. Následně však králova nenávist vůči Jicchakově rodině znovu rostla a v květnu a srp-

nu 1485 byly vyneseny rozsudky smrti nad uprchlým Jicchakem a jeho synovcem. Jicchak se smířil s nemožností návratu a obrátil se k duchovním záležitostem. Začal vyučovat biblickým textům a během několika měsíců sepsal komentáře k Jozue, Soudcům a Samuelovi. Mezitím se však začaly Jicchakovi rýsovat nové možnosti u španělského dvora. Královský pár Ferdinand a Isabela byli od září 1483 sužováni válkou s muslimskou Granadou a Abravanel navzdory silící protizidovské politice (mj. vyhnání Židů z Andalusie roku 1483 a z Aragonu roku 1486) vstoupil do jejich služeb jako finančník s povinností zajistit výběr daní.

I když z pohledu historika je zřejmé, že během 80. let 15. století protizidovská politika plíživě, ale soustavně sílila, vydání vypovídacího ediktu několik měsíců po kapitulaci Granady roku 1492 Ferdinandem s Isabelou pečlivě utajovali. Jicchak Abravanel i další s dvorem spojení Židé se okamžitě pokusili rozhodnutí zvrátit. Král skutečně platnost vypovězení pozastavil. Při další audienci nabídli Židé podle Abravanelových slov „největší možnou finanční podporu“. Při třetí audienci však král poukázal na nezvratný postoj královny Isabely. Ani finanční záležitosti neponechal Ferdinand stranou, neboť konfiskace majetku vypovězených Židů mu přinesla více, než by mohli Židé jinak zaplatit. Na přelomu dubna a května roku 1492 bylo vypovězení vyhlášeno a Abravanel se ve spěchu chystal na odchod ze země. Na rozdíl od některých dalších dvorních Židů odolal tlaku, aby konvertoval ke křesťanství, a tak mohl zůstat v králových službách. Na konci července Abravanel s rodinou odplul z Valencie do Itálie.

NEAPOL, SICÍLIE, BENÁTKY

Po dlouhé cestě a několika zastávkách Abravanel dorazil do Neapole, kde si sliboval ochranu od krále Ferranta, jenž se v té době pokoušel svůj stát konsolidovat, aby politicky nezaostával za ostatními zeměmi evropského Středomoří. O dva roky později nacházíme Abravanela jako jednoho z předních neapolských dvořanů a s obnoveným bohatstvím. Neapolský dvůr byl mimoto významným centrem renesančního humanismu, který znovu posílil Abravanelův názorový příklon k neoplatonismu a antiaristotelismu.

V lednu 1494 však Ferrante zemřel a v srpnu napadli Itálii Francouzi. Neapolský dvůr Ferrantova syna Alfonse a s ním i Abravanel, jenž znovu ztratil celý majetek, uprchli v lednu 1495 na Sicílii, zatímco neapolská židovská obec se stala terčem pogromu. Abravanel doprovázel dvůr do Palerma, Messiny a nakonec na ostrov Korfu, který

tehdy patřil Benátkám. Zde se setkal s mnoha významnými židovskými uprchlíky ze Španělska. Jako už několikrát, jakmile se ocitl bez politických závazků, obrátil se Abravanel k literární činnosti. Na Korfu dokončil své komentáře k Předním prorokům a započal komentář k Izajášovi. Ve svých komentářích k biblickým knihám přihlíží nejen k židovským, ale také ke křesťanským pramenům biblické exegeze. Znal kanonický Jeronýmův překlad do latiny (Vulgata) nebo rozšířené glosy Mikuláše z Lyry (asi 1270–1349). I z tohoto důvodu si jeho komentáře zejména v 17. a 18. století získaly oblibu u křesťanských hebraistů, například Johanna Buxtorfa mladšího, který se Abravanelovými komentáři zabýval v sérii latinsky psaných traktátů.

Když začali Francouzi z Itálie ustupovat, přesunul se Abravanel do přístavu Monopoli, kde sepsal komentář k *Pesachové hagadě*, který později několikrát vyšel tiskem, a kde také pracoval na svých textech o příchodu mesiášské doby: *Maajanej ha-ješua* (Zřídla vykoupění) dokončil roku 1496, *Ješuat Mešicho* (Vykoupění Božího pomazaného) roku 1497 a *Mašmia ješua* (Ten, který označuje spásu) o rok později. I v těchto spisech Abravanel rozebírá, i když tentokrát silně polemicky, křesťanské čtení biblických textů, hovořících o příchodu mesiášské doby.

Další série válek přiměla Abravanela přijmout roku 1503 pozvání syna Josefa do Benátek. Zde znovu vstoupil navzdory pokročilému věku – bylo mu šedesát šest let – do státních služeb. Pokračoval však i v literární činnosti a dočkal se vydání několika svých spisů tiskem. Zemřel v listopadu roku 1508 a jeho odchod jako by symbolizoval vynucenou nestálost jeho života: benátské zákony nedovolovaly židovské pohřby, a proto muselo být Abravanelovo tělo uloženo v Padově, kde mu ovšem Benátská republika vzdala oficiální pocty.

ROŠ AMANA

Z Abravanelových spisů je třeba ještě zmínit texty filosofické a teologické, zejména komentář k Maimonidovu *Průvodci tápajících*, který vyšel tiskem v pražské tiskárně Moše Jisraela Landaua roku 1831 s poznámkami, a především spis *Roš amana* (Principy víry), u něhož se na okamžik zastavíme. Tento spis byl první Abravanelo-

vou knihou, která vyšla tiskem (Konstantinopol 1505). Následovala další vydání původního hebrejského textu i latinský překlad pod názvem *Liber de capite fidei* (Amsterdam 1638). V *Roš amana* Abravanel pojednává o slavných třinácti článkách víry, které jsou součástí Maimonidova komentáře k Mišně. Nejprve vyjmenovává výtky, které proti Maimonidovým třinácti článkům vznesli zejména Chasdaj Crescas (1340–1410) a jeho žák Josef Albo (15. století). K nim přidává vlastní kritické poznámky (kapitoly 1–11). V následujících kapitolách (12–21) se pokouší o obranu Maimonidových principů proti zmíněné kritice. V předposlední kapitole celého spisu však přichází překvapivý obrat. Abravanel zde zpochybňuje samu možnost principy judaismu ve formě věroučných zásad formulovat. Tvrdí, že všechny zásady a principy judaismu jsou stejně důležité a žádný z nich nemůže být redukován ve prospěch jiného.

Menachem Kellner, překladatel Abravanelova spisu do angličtiny, vysvětluje, že v Abravanelově pozici nejen není rozpor, ale naopak popsany obrat je hlavním teologickým poselstvím spisu. Abravanel se na jedné straně pokouší obhájit a vysvětlit Maimonidem formulované principy, jež považuje za pravdivé. Současně se však od Maimonida liší v názoru na dosah platnosti takto formulovaných věroučných zásad. Připomeňme, že Maimonides zařadil třináct článků do glosy k první mišně desáté kapitoly traktátu *Sanhedrin* (tzv. kapitola Chelek), jež začíná slovy „Všichni z lidu Izraele mají podíl na budoucím světě [...] a tito podíl na budoucím světě nemají: Kdo tvrdí, že vzkříšení mrtvých není z Tóry, že Tóra není z nebes a také kdo pohrdá příkazy Tóry (doslova: *apikoros*).“ Maimonides se tedy nepokouší o pouhou definici základů judaismu, ale stanovuje jakési věroučné minimum, jehož překročení má pro chybujícího jedince důsledky ve formě ztráty podílu na budoucím vykoupění. Právě s tímto postojem Abravanel (a mnozí další) nesouhlasili. Abravanel naopak tvrdí, že židovskou víru je jistě možné formulovat prostřednictvím podobných tvrzení, jako je Maimonidových třináct článků, avšak samotné zastávání nesprávných názorů, je-li neúmyslné a není-li současně provázáno opuštěním příkazů Tóry, nevylučuje automaticky daného Žida z podílu na světě, který přijde.

DIALOGY O LÁSCĚ

Pevné místo v dějinách židovského myšlení a literatury má i Jicchakův syn Jehuda, (latinsky Leo Hebraeus, italsky Leone Hebreo). Narodil se ještě v Portugalsku, nejspíše roku 1465. V Janově se věnoval studiím podle učebního plánu renesančních humanistů (*studia humanitatis*), jež zahrnovala klasické jazyky, literaturu i filozofii. V autobiografické básni *Tluna al zman* (Stížnost na nezvratnost času) píše:

Teď tobě přísluší, osude, abys rozšířil světlo mého vědění a moudrosti, jež jsem zdědil zčásti od svého otce a učitele,

otce mého studia, mého vůdce a rabího.

Ostatek jsem získal vlastním úsilím a dobyl vlastním lukem a mečem.

Síla mého úsudku učinila z mudrců Edomu (tj. křesťanů) pouhý hmyz.

Navštívil jsem jejich učené akademie, ale nikdo se mi nechtěl postavit.

Porazil jsem všechny, kdo proti mně vznesli námitky,

a donutil je se zahanbením se mi podrobit.

Roku 1501 jej nacházíme v jihoitalské Barlettě a o pět let později v Benátkách po otcově boku. Po roce 1507 o něm zprávy mizejí a není znám ani rok jeho úmrtí.

Ovlivnění Leona Hebraea italskou renesancí a humanismem je nejzřetelnější v jeho nejslavnějším díle nazvaném *Dialoghi d'amore* (Dialogy o lásce). Leone Hebreo se zde zcela v souladu s dialogickým žánrem platonské tradice, jež renesanční autoři měli ve vysoké oblibě, pokouší nalézt skutečnou podstatu lásky prostřednictvím fiktivního rozhovoru mezi dvěma postavami, Láskou (Filo) a Moudrostí (Sofia). První vydání *Dialogů* vyšlo roku 1535 v italštině (Řím), podle všeho již po smrti autora. O popularitě spisu svědčí skutečnost, že mezi lety 1535 a 1607 se objevilo dvacet pět vydání a ještě během 16. století byl vydán překlad do kastilštiny (Benátky 1568) a pod názvem *Philosophie d'amour* (Filosofie lásky) i překlad do francouzštiny (Lyon 1551, Paříž 1577). Druhé a třetí italské vydání označuje autora jako „Leone Medico di Natione Hebreo, et dipoi fatto Christiano“ (lékař Leone, židovského původu, následně učiněný křesťanem), a někteří starší historikové proto soudili, že Leone konvertoval ke křesťanství. Protože však jakékoli doklady kromě zmíněné titulatury chybí a v samotných *Dialogích* Leone tvrdí, že píše „pro všechny z nás, kteří věří v pravdivost Mojžíšova zákona“, jedná se nejspíše jen o pokus křesťanských tiskařů učinit knihu atraktivnější v očích nežidovských zákazníků. **PAVEL SLÁDEK**

Dialoghi d'amore, Benátky 1565.

MI 5 SELHALA ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Výročí transportu Židů z Plzně a okolí do Terezína připomněla Mladá fronta DNES (6. 2.) pod titulkem „Židé Plzni chybějí. I po 70 letech“. ■ Zjevně si to nemyslí Adam B. Bartoš, který rozeslal na všechny strany těžce antisemitský pamflet na téma, jak se Židé a stoupenčí Václava Havla všude rozlézají. Krátce se tím zabývá editorial týdeníku Respekt (20. 2.) s dodatkem: „O Bartošovy články by zřejmě nikdo nezavádil, kdyby jej Václav Klaus neoznačil za novinářského génia spolku D.O.S.T., který přímo spolupracuje s Hradem. ... Chce se věřit tomu, že tohle bude i na Václava Klause moc a Bartošův článek odsoudí. Pokud ne, naznačí tak, že se mu v boji proti oponentům hodí cokoli.“ ■ Pod titulkem „Ze své menšinové identity neuhnul“ otiskly Lidové noviny (1. 2.) řeč, kterou místopředseda Senátu Petr Pithart pronesl na pohřbu svého přítele, historika a bývalého velvyslance v Izraeli Miloše Pojara. ■ „Podstatou mých fotografií byl vždy člověk,“ řekl MFD (28. 1.) u příležitosti své výstavy ve Zlíně Pavel Dias (73). Životním tématem fotografa a pedagoga, jehož předkové možná přišli v 15. století ze Španělska, jsou koncentrační tábory, Židé a koně. ■ Už druhá generace studentů gymnázia v Lipně nad Bečvou pátrá po osudech místních Židů v rámci projektu „Zmizelí sousedé“. Nově natáčený film o židovských památkách ve městě, „mají za sebou několik výstav, vyrobili si i vlastního Golema“ (ČRO-Olomouc, 4. 2.). ■ „O židovství v Praze nemám obavu,“ řekl mj. v obsáhlém rozhovoru pro E15 (17. 2.) ředitel Židovského muzea v Praze L. Pavlát. „Ledaže by se dramaticky změnila politická poměry v neprospěch demokracie. ... Židovská identita je podle mého názoru žijící v poslední době silněji a podstatněji nejen u mladých lidí, jak to vidím u obou již dospělých dcer, ale i u lidí o jednu dvě generace starších.“ ■ „V roce 1938 byl odhad majetku, který v Praze patřil židovské komunitě, na tehdejší ceny přes 20 miliard korun. Na současné ceny si to můžete vynásobit stokrát,“ říká mj. v rozhovoru s Hospodářskými novinami (7. 2.) předseda ŽoP František Bányai. ■ Naše Valašsko (13. 2.) pod titulkem „Židovská menšina ve Vsetíně: rozkvět i pád“ avizovala „malou výstavu na toto téma“ ve vsetínském zámku. ■ Média připomněla Mezinárodní den uctění památky obětí holocaustu;

např. Český rozhlas 6 (3. 2.) vedl rozhovor na téma postavení židovské menšiny u nás, antisemitismu a útoků na Romy. „Když se podíváme směrem na východ, vytrácí se tam smysl pro demokracii. ... Přijďeme do Šluknovska a tam se objevuje nejperverznější slovo roku 2011 – starousedlíci,“ říká mj. J. Šonka, ředitel Evropského institutu odkazu šoa. „Kdo je na Šluknovsku starousedlík? Nějací Keltové asi, pak byli poněmčeni, vyhnaní sudetští Němci určitě. Hned po válce tam byli dopraveni Romové z východního Slovenska, a to násilím. Ty nikdo moc ke starousedlíkům nepočítá. A někteří lidé, kteří v podstatě rodinně se tam vyskytují 50 let, jsou teď najednou starousedlíci.“ ■ MFD (16. 2.) si povídala s L. Oboleckým (78), který „v mládí začínal jako veselý kominík, v r. 1986 po otci převzal masku Žida, laškovného obchodníka, který nabízí „skvělé a perfektní výrobky“, ale na jejich dodání čekají lidé dodnes“. Podle deníku chce „Žid alias Obolecký ... maškarní káru táhnout do osmdesáti. Málokdo ale věří, že by zarputilý hasič a sokol ... pověsil masku Žida definitivně na hřebík.“ Jeho maškarní průvod se dostal v r. 2010 na seznam nehmotného kulturního dědictví UNESCO. ■ Spisovatel Jan Novák se svěřil týdeníku Reflex (16. 2.), jak psal životopis Miloše Formana, a potvrzuje, že režisérovým biologickým otcem byl židovský architekt z Čech. ■ O Charliem Chaplinovi něco podobného nedokázaly před 60 lety vypátrat ani FBI, ani britská rozvědka MI 5, jejíž šéf oznámil: „Je zvláštní, že nemůžeme najít žádný doklad o Chaplinově narození, ale nemyslím si, že je to z hlediska bezpečnosti nějak relevantní.“ (Právo, 18. 2.) ■ Pátek, magazín LN (3. 2.), přinesl rozhovor s dcerou spisovatele Arnošta Lustiga. „Byl to nejsmutnější člověk na světě,“ říká mj. o svém otci. „Lidé ho často vídali jako rozverného vtipálka, šarmantního vypravěče, ale to byl jen vrcholek ledovce.“ Potvrdila to i autorova blízká přítelkyně M. Mališová: „Navzdory všemu to byl osamělý člověk...“, řekla LN (22. 2.). ■ Domažlický deník (1. 2.) oznámil, že Evě Erbenové, která přežila po útěku z Postřekova a napsala o tom mj. ve své knize, udělili Postřekovští čestné občanství „za propagaci jejich vsi ve světě“.

(tp)

PRAŽSKÉ SALONY

(dokončení ze str. 9)

výdělečným, aby mohla i nadále provozovat chod závodu a udržet si i původní zaměstnance. Když byla přistižena v Embassy baru na Václavském náměstí, bránila se tím, že norimberské zákony se nevztahují na cizince. Po řadě podobných peripetií s protektorátními úřady manželé z okupované země odjeli.

JAN EGER A SPOL.

(Jungmannovo náměstí 9)

Jan Eger pocházel ze Syrovátky u Hradce Králové, od roku 1928 byl uveden jako majitel firmy Jan Eger a spol., pánského a dámského krejčovství. Koncem třicátých let se navíc stal ještě ředitelem Velké operety v Dlouhé třídě. Roku 1941 byl obviněn, že si neobstaral povinné označení osob židovského původu do občanské legitimace. Hájil se, že je od jednadvaceti let římským katolíkem (do této církve ho zapsal kněz z karlínského kostela sv. Cyrila a Metoděje). V říjnu 1942 byl deportován do Osvětimi, kde zahynul.

Z dalších židovských firem představuje výstava např. firmu Modes Robes Karoliny Klepetářové z Dražic (zahynula v Osvětimi).

VÝSTAVA

Výstava sama je však – na rozdíl od graficky zdařilé, faktograficky a ilustračně bohaté doprovodné publikace – do jisté míry zklamáním, způsobeným instalací, na niž se snad nejlépe hodí slovo „neradostná“. Vystavené modely symbolizují dobu hospodářského a kulturního rozmachu, společenské pestrosti a mnohonárodnostní atmosféry města, představují výsledky podnikatelské, řemeslné a umělecké invence svých tvůrců. Jenže na temném pozadí černých panelů a v uniformním postoji řady figurín ztrácejí – až na ty opravdu barevné a nejúchvatnější – své kouzlo. I tak však stojí výstava za vidění. Přístupná je do 29. dubna, denně kromě pondělí. Muzeum připravilo i doprovodné akce: dne 27. března v 17 hodin se koná přednáška Petra Štembery s názvem *Reklama a móda první republiky* a dne 10. dubna v 17 hodin promluví PhDr. Helena Jarošová o pařížských modelových a zakázkových domech haute couture. A ještě jedna informace: Autorky výstavy pátrají po pamětnících/pamětnicích, kteří mají osobní vzpomínky na činnost pražských módních salonů. Pokud mezi ně patříte, kontaktujte UPM, ulice 17. listopadu 2, 110 00 Praha 1, e-mail: education@upm.cz.

ALICE MARXOVÁ

IZRAEL: „Lovci Eichmanna“ by bylo 100 let

Je to trochu zvláštní. V době, kdy si Izrael připomíná půlstoletí od dopadení Adolfa Eichmanna a soudu s ním, v roce, si připomene 50 let od jeho popravy (jediné, která kdy byla v židovském státě provedena), jako by se jedny související kulatiny vytratily. Iser Harel, muž, který Eichmannovo dopadení inicioval a řídil, by se dožil 100 let.

Když se řekne Mosad, každý ví, že je to izraelská rozvědka se světovou pověstí. Když se řekne Šin Bet, běžně se ví, že je to kontrarozvědka zodpovědná za vnitřní bezpečnost Izraele. A když se řekne dopadení Eichmanna, je známo, že právě tím činem získaly izraelské tajné služby světový respekt. Za tím vším stál Iser Harel. Známé a dostupné jsou i jeho paměti. V češtině vyšly s titulem *Dům v Garibaldiho ulici*, což evokuje místo Eichmannova úkrytu v Argentině. Proč se tedy Harelova stovka nepřipomíná?

Důvod je prostý. Ví se, že Harel se narodil jako Iser Halperin ve Vitebsku (dnes Bělorusko) v roce 1912, ale datum jeho narození se nezachovalo. Není za tím konspirace, jak by se dalo u zakladatele Mosadu očekávat. Je za tím fakt, že když bylo Iserovi pět let, vypukla bolševická revoluce a občanská válka. Ve víru událostí prý sice slyšel projev Lva Trockého při jeho návštěvě ve Vitebsku, ale zároveň se ztratily matriční záznamy s jeho rodným listem. Není-li tedy známo datum (německá Wikipedie uvádí „leden 1912“, ale bez záruky), nemáme ani termín, ke kterému by se vzpomínky upínaly. To dilema se dá vyřešit celkem jednoduše – napíšeme o Harelovi právě teď.

I KDYBY SE PEKLO SPIKLO

Jeho mládí se příliš nelišilo od osudů dalších průkopníků budoucího Státu Izrael. Z dosud žijících patří do této party například prezident Šimon Peres, narozený rovněž v dnešním Bělorusku (1923). Harel pocházel ze zajištěné rodiny majitele továrny na ocet. Po revoluci se rodina přestěhovala do již nezávislého Lotyška, ale v roce 1929 – po tzv. hebronském masakru – se mladý Iser rozhodl odejít do Palestiny. Upravil si doklady (že by už talent pro tajné služby?), aby se mohl prokázat jako plnoletý, dojel do Palestiny a tam začal pracovat v kibucu.

Za války vstoupil do Hagany, kde se věnoval zpravodajským úkolům. Tak se dostal do organizace Šaj, což byl zárodek tajných služeb budoucího státu. Harel měl

na této transformaci – na přetvoření partyzánského zpravodajství v profesionální tajnou službu – lví podíl. Takže ačkoli se nestal prvním ředitelem Mosadu (tím byl v letech 1951–52 Reuven Šiloach), je obecně pokládán za jeho zakladatele a tvůrce.

Formálně vzato se hned po nezávislosti stal šéfem kontrarozvědky Šin Bet, zatímco šéfem Mosadu byl jmenován až v září 1952. Tím začalo jedenáctileté období, kdy Harel stál v čele kontrarozvědky i rozvědky. Z dnešního pohledu to byla extrémně nestandardní situace: Jeden muž stojí

Iser Harel a Ben Gurion v roce 1963. Foto David Rubinger.

v čele dvou tajných služeb a navíc nepodléhá ani vládě, ani parlamentu, nýbrž jen osobně premiérovi. Tehdy se nad tím nikdo moc nezastavoval. To v dnešní době už o něm izraelské noviny píší i kriticky: „Do značné míry jeho zásluhou získaly rozvědka i kontrarozvědka světovou pověst,“ napsal v *Ha'arecu* Josi Melman. „Ale zatímco mnozí ho uctivali za jeho úspěchy, často mu bylo i spíláno za izraelskou dobu KGB.“ Tím měl na mysli praxi z 50. let, kdy prý Harel spojoval zájmy vlády se zájmy státu. Účastnil se kongresů vládní strany Mapaj i jednání jejího ústředního výboru, a dokonce prý angažoval agenty Šin Bet, kteří měli sledovat politické soupeře.

Ano, Harelova éra byla v leckterém smyslu jedinečná a neopakovatelná. V jeho prospěch ale budiž řečeno, že od počátku se snažil budovat tajné služby jako civilní, nepodléhající armádě (i když s ní na mnoha konkrétních operacích spolupracovaly).

Klenotem na Harelově profesní dráze zůstává pochopitelně Eichmannovo dopadení. Tu operaci řídil na místě, což by bylo dnes považováno za nemyslitelné riziko. Tehdy ale převážily výhody, neboť důležitá rozhodnutí nebylo nutné schvalovat na dálku. Harel tak splnil závazek, který si dal po první zprávě o Eichmannově argentinském pobytu (koncem roku 1957) a v pamětech ho formuluje takto: „Lidi už unavovalo poslouchat o zvěrstvech; chtěli ty nepopsatelné události pustit z hlavy; soudili, že stejně neexistuje pozemský trest, který by odpovídal spáchání zločinů tak neslychaných; smířili se s porušením práva a zvrácením spravedlnosti. Tenkrát v noci jsem se rozhodl, že pokud Eichmann ještě žije, i kdyby se celé peklo proti tomu postavilo, bude dopaden.“

KDO KONTROLUJE MOSAD?

Famózní úspěch s Eichmannem by ale neměl překrýt to ostatní: odkud a kam se tajné služby Izraele vyvíjely. Zatímco dnes je Izrael pokládán za samozřejmou součást Západu, před šedesáti lety to tak jasné nebylo. V zemi vládl vděk Moskvě za porážku Hitlera i značné socialistický společenský étos. Ještě v roce 1954 Mosad prováděl tajnou operaci (pumové útoky) proti USA a Británii v Egyptě, aby narušil vztah Káhiry k Západu. Právě Harel chtěl přitáhnout Západ k Izraeli. Už

v roce 1952 coby šéf Mosadu poprvé oficiálně navštívil Washington. V roce 1956 byl díky Mosadu zveřejněn tajný Chruščovův projev na sjezdu Komunistické strany SSSR (kritika Stalina). A za Harela byli odhaleni i důležití špioni Moskvy v Izraeli – z řad přistěhovalců i domácích komunistů.

Dnes je už situace jiná, ale cosi z Harelova odkazu zůstává i devět let po jeho smrti. Už se neutajuje identita šéfů Mosadu a Šin Bet, jak bylo nařízeno až do roku 1995. Nicméně se dodržuje pravidlo, že totožnost se zveřejňuje až po jejich úředním jmenování – jinými slovy je rozhodovací proces až do konce mimo kontrolu. „Kdo kontroluje Mosad?“ nazval svůj redakční úvodník *Ha'arec* (před rokem, po jmenování nového ředitele Mosadu Tamira Parda). Veřejná kontrola tajných služeb zatím v Izraeli není veřejným tématem. Přál by si to i Harel? Toť otázka.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

V roce 1967 napsal Josef Škvorecký text, který by mohl být také partiturou sólové skladby pro saxofon s názvem *Vyznání*: „...zabloudiv jsem jednou na Nový židovský hřbitov na Vinohradech, kam chodím, chci-li se vrátit do minulosti snů. Člověk se zde zmenší před světem, neboť jdete-li oddělením, kde sobě zbudovali gigantické hrobky obchodníci s kůží a textílem, zfligránštíte dle zákona relativity; všechno je tu půlkrát větší než na křesťanských hřbitovech, půlkrát honosnější, a všechno pokrývá tlející listí neudržovaných prostorů, prosetých mrtvými, jejichž potomci téměř totálně zahynuli. Zde dřímou svůj věčný sen Herr Načeradec, Konfektionhändler, und seine getreue Gattin Irma.

Nevím proč tady, nad hrobem pána, který možná netušil, kým se stal, a že pomník trvalejší bronzou na brlení jeho hrobky vystavěl mu kdysi židovský redaktér — anebo možná vedl s tím redaktérkem soudní spor pro urážku na cti, nebo snad spolu chodili na Letnou a hráli si navzájem bubnová sóla deštníky na buňkách, když Káďa vsítíl branku bezmocně přihlížejícímu Pláničkovi... nevím proč tady, pod večerníci, která už nezve k modlitbám, neboť synagogy v tomto městě jsou opuštěny, pod tyrkysovou hvězdou v kostře podzimního stromu, v té relativní malosti člověka mezi pomníky přišla mi na mysl relativní velikost úspěšných spisovatelů, které zná velký svět. A probíral jsem je, na hrobě pana Načeradce, jejich knihy na papíře, o jakém se jemu ani nesnilo, překládané do mnoha tzv. kulturních řečí, předměty kritické chvály a reklamního bombastu, snobského obdivu a internacionální čtenářské koupěchtivosti, a srovnával jsem je s dílem muže, který na tomto světě nemá ani hrob, jehož kosti ani nespočívají v neznámé zemi, jenž se změnil v dým nějaké smrtící pece, v modré číslo vytetované do kůže, existují snad ještě někde v pečlivě ukrytých smolných knihách koncentráků. A vycházela mi rovnice velmi jednoznačná. Co mají tamti, co neměl on? Jedinou věc: píší velkými jazyky velkého světa, jež nežijí jen ve stavu mateřskosti, ale kterými mluví a čte a které láme celé kulturní lidstvo. A přitom oni, neonová jména efemérních glazurovaných magazínů neovládají své velké jazyky vůbec tak, jako to

Karel Poláček. Foto archiv.

svoje provinční nářečí střední Evropy, nazvané čeština, ovládal repetent rychnovského gymnázia: jazyk Shakespearův se v jejich uspěchaném usilí mění v škřípající mechanismus lingvistických i myšlenkových kliše, kdežto u něho se lingvistická a myšlenková kliše jazyka pana Kondelíka mění ve filosofickou výpověď hodnou Shakespeara. Neboť: kde je v nich, v těch slavných jménech literárních veletrhů, ano rozkoš z klenotného spojení fráze a metafory v dialektickou jednotu smysluplného významu, kde je v nich objektivní, bezkomentářový popis cancu, situace člověka jako článku v horizontálním rozprostření věcí, popis měnící se v obraz o čtyřech dimenzích umění, jenž mrazí a přitahuje a plní slasti dokonalého?

Ne. Oni si mnohem spíš jenom vymýšlejí duchaplné teorie prózy, které sami obvykle duchaplnou prózou naplnit neumějí.

A tak jsem tehdy pod tou židovskou hvězdou na nebi nad hřbitovem šel pro básníka, co velkému světu navždy zůstane neznám, neboť psal jazykem nepotřebným kulturnímu lidstvu a jeho byznysům.

Zůstane uzamčen v sedm zámku sve nepřeložitelnosti, v očích hochkritiky možná i znehodnocen, neboť činil příliš časté exkurze do Marsyasu literatury.

Ale co je konečnou velkým světem a jeho hochkritika sub specie aeternitatis? Nic, jako všechno je nic. Na krátkou vteřinu, v níž se zrodil a v níž zahyne tento národ, zaplálo však světylko velké lidskosti a velkého umění, nezměřitelné směšností světovosti, která je tak často tak snadná, jako umění je nesnadné, která je tak často mnohem závislejší na náhodě jazyka nežli na jazykovém umění. Tragické světylko jedné dokonalosti, jež, snad pro svou dokonalost, je jinými prostředky nereprodukovatelná. Ztracená, jasná, davidovská hvězda toho rychnovského novináře, jenž se už proměnil v tisíc významů krásy.“

KAREL POLÁČEK se narodil před **120 lety, 22. 3. 1892** v Rychnově nad Kněžnou. Datum jeho smrti není stále určeno: dříve se uvádělo, že zahynul 19. 10. 1944 v Osvětimi, dnes se předpokládá, že zemřel na pochodu smrti z Osvětimi, nebo v koncentračním táboře Gliwicz v lednu 1945.

(*Naše ukázka je z textu Josefa Škvoreckého Relativnost světovosti, vydaného Okresní knihovnou v Rychnově nad Kněžnou v roce 1967 k oslavám 75. výročí narození Karla Poláčka.*) (tp)

JTA: ZPRÁVY Z ARCHIVU

Židovská telegrafická agentura (Jewish Telegraphic Agency, JTA) začala na svých stránkách uvádět také zprávy z archivu. Během své pětadevadesátileté historie (agenturu založil Jacob Landau roku 1917 v New Yorku) jich shromáždila statisíce, ve výběru se soustřeďuje především na zprávy z válečné Evropy, z USA a z Izraele. V únoru připomněla JTA mj. tyto historické události:

■ Před sedmdesáti lety, 22. 2. 1942, zemřel spisovatel Stefan Zweig. Agenturní zpráva z 24. 2. 1942 líčí jeho pohřeb: „Brazílská vláda se dnes dostavila na působivý pohřeb Stefana Zweiga, šedesátiletého světově proslulého rakousko-židovského spisovatele, jenž, zasažený duchovní smrtí Rakouska a vyčerpaný dlouhými lety putování bez vlasti, zemřel vlastní rukou spolu se svou ženou doma v Petropolisu, brazilském letovisku poblíž Ria de Janeiro. Mezi těmi, kdo dnes v tichosti prošli kolem ostatků, byl prezident Getúlio Vargas, který nařídil, aby se pohřeb konal na státní útraty.“

■ Téhož dne píše zpravodaj JTA ve Vichy: „Francouzské úřady dnes vydaly zákaz Zpravodajského bulletinu Židovské telegrafické agentury s vysvětlením, že jejich obsah je v rozporu se zájmy francouzského národa“. Předplatitelům novinové služby JTA oznámila kancelář cenzora zde a v Marseille, že pošta nebude nadále doručovat zpravodajský bulletin. Cenzor je uvědomil poté, co si někteří abonenti stěžovali poště v Marseille, že dostali prázdné obálky JTA.“

■ A další zpráva z 24. 2. 1942 z Vichy, jež se týká alžírských Židů: „Jak bylo dnes oznámeno, všichni Židé v Alžírsku byli vyloučeni z telefonních, poštovních a telegrafických služeb. Stalo se tak na základě nového výnosu, který ruší občanství všech alžírských Židů, ať se narodili v Alžírsku nebo ve Francii. Jedinou výjimku z nového zákona o občanství tvoří Židé, kteří za Francií bojovali ve válce, členové Čestné legie, nositelé vojenského vyznamenání, rodiny mužů, kteří padli za Francií, a ti, kdo se významně zasloužili o vlast.“

■ Dne 22. 2. 1951 píše jeruzalémský zpravodaj JTA: „Gen. sir Brian Robertson, velitel britské armády na Blízkém východě, dnes po setkání s prezidentem Chaimem Weizmannem, premiérem Davidem Ben Gurionem a vysokými izraelskými vojenskými představiteli odjel z Izraele. Oficiální večeře na jeho počest se konala včera v hotelu King David. Izraelské úřady nařídily v Jeruzalémě nejprísrnější bezpečnostní opatření, aby se zabránilo komunistickým demonstracím proti britskému veliteli.“ (am)

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1)

PURIM 5772

■ Ve středu **7. března** od 19 do 24 hodin se v pražské Židovské radnici koná tradiční purimová zábava. Organizují ji Erneyei Art (holky Ernejky) a Lauderovy školy.

Program: úvodní slovo pana rabína, zábavná hra Purim spiel, taneční vystoupení sester Nurnbergerových, čtení Hany Kofránkové. Moderují Vida Neuwirthová a Martin Sochor. Ve stylu Franka Sinatry zazpívá Jan Smigmator, k poslechu hraje jazzové trio, k tanci skupina Trombenik, lze zakoupit výborné jídlo a pití.

Sál je otevřen od 19 hodin, program začíná ve 20.30 v hlavním sále, pokračuje od 21.40 v sále ve 3. patře. Vstupenky jsou v prodeji v pokladně ŽOP: 120 Kč pro dospělé; 60 Kč pro důchodce a studenty; 50 Kč k stání a po konci hlavního programu.

PURIM PRO DĚTI

■ Dne **8. března** od 16.30 se ve velkém sále Židovské radnice koná dětský purimový maškarní bál. Divadlo Fejgele zahraje Purim spiel, poté nastane maškarní rej, soutěže o sladké ceny, malování na obličej, tvarování balonků a každá maska dostane šlachmones. Zveme na příjemné odpoledne plné her a tance pro děti a posezení pro dospělé.

MAŠKARNÍ PURIM 5772

■ Česká unie židovské mládeže zve na Maškarní Purim 5772. Koná se v sobotu **10. března** v prostoru s příznačným názvem „Svět v háji, my v lese“ (Krymská 12, Praha 10, www.vlese.cz). Rozdáme výherní stírací losy, dát si práci s kostýmem se letos vyplatí – soutěžit budeme o hodnotné ceny. Pobaví nás koncert skupiny Kochichina a rozjede to DJ. Tradičně prosíme nadšené kuchaře, aby s sebou donesli občerstvení a podělili se o své kulinářské umění s ostatními.

Těšíme se na vás!

Předseda David Kosák a jeho tým

KÁVA O ČTVRTÉ

■ V úterý **27. března** v 15 hodin přijde vzácný host: divadelník, básník, textař, výtvarník, spisovatel, zpěvák a skladatel **Jiří Suchý**. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽM V PRAZE**

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 1. 3.: **Židovská menšina v Československu v letech 1956–1968 od destalinizace k pražskému jaru**. Představení sborníku,

**KULTURNÍ
POŘADY**

Matěj Forman, návrh ilustrace ke svitku Ester, 2006.

ktej vznikl na základě vybraných textů stejnojmenného přednáškového cyklu, konaného v Židovském muzeu v Praze v roce 2010. Editory sborníku jsou nedávno zesnulý Miloš Pojar a Blanka Soukupová, která knihu uvede. Publikace bude na místě k prodeji.

■ 5. 3.: **Připravte se na Purim s Mišpachou**. Skupina Mišpacha se již třicet pět let věnuje tradiční židovské hudbě a zpěvu a její podání si dodnes uchovává autentickou rodinnou atmosféru. Vstupné 60 Kč.

■ 6. 3.: **Ješajahu Leibowitz – Úvahy nad Tórou**. Představení knihy z produkce nakladatelství P3K, jejímž autorem je známý izraelský náboženský a politický myslitel Ješajahu Leibowitz. V přednášce doplněné audiovizuálním materiálem představí Leibowitzovu osobnost Pavel Sládek z FF UK, ukázky přečte její překladatel, ředitel ŽMP Leo Pavlát. Kniha bude na místě k prodeji.

Nedělní program pro děti a jejich rodiče: 11. 3. ve 14.00: **Lviček Arje slaví Purim**. Prohlídka: Klausová synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ 12. 3.: **Já a válka**. Vernisáž výstavy žákových prací z XIII. ročníku výtvarné soutěže Památníku Terežín. Vstup zdarma.

■ 19. 3.: **Královské děti**. Dramatizované uvedení stejnojmenné knihy Reinharda Kaisera v podání její překladatelky paní Eriky Bezdíčkové a studentů brněnské konzervatoře. Kniha bude na místě k prodeji.

■ 21. 3.: **Případ Abeles**. Přednáška v Německu žijící pražské rodačky Marie Vachenaerové, autorky knihy *Pád Šimona Abelese* (Der Fall Simon Abeles, Frank & Timme 2011).

■ 28. 3.: **Egypt – po stopách faraonů**. Cestovatelská přednáška Jana Neubauera. Vstupné 50 Kč.

■ 29. 3.: **Judaismus očima židovských velikánů: Maimonides**. V cyklu přednášek přinášejícím portréty deseti židovských učenců od středověku až po současnost představí hebraista Jiří Blažek rabína a filosofa Mošeho ben Maimona (1135–1204). K přednášce budou na místě k dispozici studijní materiály. Tento cyklus vznikl s laskavou podporou NFOH.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 1. 3.: **Když jsem já šel tou Židovskou branou...** O brněnské historii a osobnostech, které ji tvořily, bude vyprávět Zuzana Prudilová z Kulturního a vzdělávacího centra rabína Federa.

■ 6. 3.: **Od bojkotu k násilí? Protizidovské výtržnosti na Moravě v roce 1899**. V přednášce bude dr. Michal Frankl z ŽMP analyzovat nejen průběh násilností, ale též jejich návaznost na dobovou antisemitskou propagandu, na obvinění z rituální vraždy v Polné a na protizidovské kampaně a bojkot na Moravě.

■ Neděle 18. 3. ve 14.30: **Mojžišova cesta – z Egypta do země zaslíbené**. Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let.

■ 22. 3.: **Víra očima člověka – od holokaustu po současnost**. Moderovaná diskuse, v níž se o své vzpomínky a zkušenosti s vírou podělí předseda Židovské obce v Brně ing. Pavel Fried (1930). Besedu moderuje Michal Doležel. Tento pořad věnujeme památce 3792 vězňů z tzv. terezínského rodinného tábora, kteří byli zavražděni v noci z 8. na 9. března 1944 v koncentračním táboře Osvětim-Březinka.

■ 27. 3. v 16.30: **Čtení sluší každému** – herci brněnských divadel čtou ze svých oblíbených knih židovských autorů. Pořad se koná ve spolupráci s ŽOB.

■ 29. 3.: **Svátek světél, svátek zasvěcení**. V náhradním termínu místo zrušené přednášky 22. 12. si připomeneme Chanuku, její rituály a obyčejy a podíváme se na její místo v systému židovských svátků a liturgie. Přednáška brněnského rabína Šlomo Kučery v rámci cyklu *(Ne)tušené souvislosti*.

■ Výstava: **Živé vzpomínky. Děti v době holokaustu**. Výstava vítězných plakátů mezinárodní soutěže s tematikou připomínky holokaustu očima současných studentů grafického designu z České republiky, Izraele a Francie. Výstava je přístupná ve dnech programových akcí nebo po předchozí telefonické domluvě kdykoli. Vstup volný.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

Návštěva studentů v Istanbulu

■ Osm žáků z primy až tercie v únoru navštívilo pod vedením učitelek Avital Dubové a Pavlína Jirouškové židovskou školu v Istanbulu (jedinou židovskou školu v Turecku), kde se setkaly i s dětmi z Říma. Všechny tři školy pracují na společném projektu. V květnu recipročně navštíví Lauderdaleovy školy žáci z Istanbulu a Říma.

Přijímací zkoušky nanečisto

■ V půlce února proběhly na Lauderdaleových školách přijímací zkoušky nanečisto, jichž se letos zúčastnilo skoro 70 žáků a žákyň, kteří se zajímají o studium na našem gymnáziu.

Sborník autorských textů

■ Díky podpoře Nadačního fondu obětem holokaustu se nám podařilo uskutečnit druhé pokračování Dílny psaní. Žáci a žákyň z různých pražských škol spolu s domácími věnovali celé dopoledne vlastní autorské práci. Následně své texty vydali v malém sborníku, který je k nahlédnutí ve škole. Velké poděkování patří panu Ivanu Klímovi, jenž přišel s účastníky dílny pohovořit. *ip*

HEBREJŠTINA PRO ZAČÁTEČNÍKY

■ V březnu zahajuje pražský ulpan nově vypsáný kurz pro naprosté začátečníky. Kurz začíná **5. března** a výuka bude probíhat 2x týdně – v pondělí a ve středu od 18.45 do 20.15. Přihlásit se můžete prostřednictvím našich webových stránek. Těšíme se na vás! www.ulpan.cz

SŽOV

■ Sdružení židovských odbojářů a vojáků v Praze srdečně zve své členy a přátele na schůzku ve čtvrtek **15. března** v 10.00 do 3. patra radnice ŽOP (Maiselova 18). Na téma „Psychoterapie – jakou pomoc nám může nabídnout?“ promluví PhDr. Zuzana Peterová. Je zajištěno ozvučení.

Ing. Jaroslav Poskočil, předseda SŽOV

WIZO

■ Vážené členky, naše březnová schůze se koná **21. 3.** od 15.00 v Maiselově ulici, výbor se sejde **14. 3.** od 15 hodin v Jáchymově ulici. *ek*

APRÍL S HAKOACH

■ Sportovní klub Hakoach zve všechny své příznivce na den plný squashe, stolního tenisu a badmintonu. Dne **1. 4.** (neděle) od 9.00 ve sportovním centru Nové Butovice (Ovčí Hájek 2174/46, Praha 5) se uskuteční již tradiční Viktorcup. Vítání jsou začátečníci i pokročilí. Registrujte se už nyní na info@hakoach.cz. Těšíme se na vás.

Výbor Hakoach

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

JEDINEČNÝ DAR PRO STARONOVOU SYNAGOGU

Ve čtvrtek **15. března** se od 18.00 uskuteční ve Staronové synagoze slavnostní instalace nových textilií (opony na aron hakoďeš, pláštíků na Tóru, pokrývek na šulchan a polštáře), které pro synagogu vytvořil malíř Mark Podwal z New Yorku. Tato mimořádná událost bude poděkováním umělci a dárcům za jedinečný dar. Umístění textilií bude spojeno s odborným výkladem kurátorky sbírky textilií Dany Veselské z Židovského muzea v Praze. Všichni jste srdečně zváni.

SYNAGOGA V KOSOVĚ HOŘE

■ V restaurované synagoze v Kosově Hoře vystoupí dne **11. 3.** od 14.00 divadlo Feigele s tradiční purimovou hrou o královně Ester; dne **18. 3.** od 17.00 se představí americká zpěvačka Rachel Hymanová s jidiš a židovskými písněmi. *pe*

MORMONI A ŽIDÉ

■ Spolek akademiků Židů pořádá přednášku docenta PhDr. Zdeňka Vojtíška, ThD., vedoucího katedry religionistiky na HTF UK. Přednáška *Mormoni a Židé* se koná **22. března** od 18.00 v ŽOP, Maiselova 18, sál ve 3. patře. *jf*

VÝZVA

■ Hledám pamětníky, kteří byli členy skautských židovských oddílů organizací Tchelet Lavan (Blau-Weiss), Hašomer Hacair, Hašomer Kadimah, Brit Trumpeldor (Betar), Bnei Akiva a dalších. Mapuji čl. prvorepublikový židovský skauting a přivítám každou informaci. Kontakt: e-mail j.radkovicova@seznam.cz. *Jitka Radkovičová*

ERRATA A UPŘESNĚNÍ

■ V únorovém čísle jsme na straně 14 chybně uvedli první jméno fotografa Škáchy – nejedná se o Pavla, ale Oldřicha Škáchu. Omlouváme se.

■ Na str. 23 téhož čísla byla nepřesně uvedena funkce, již na ŽOP vykonával zesnulý Jiří Šváb: nepracoval jako tajemník, ale v letech 2005 až 2007 postupně jako organizační pracovník, provozní ředitel a vedoucí rabínátu. *red.*

KULTURNÍ TIPY NA BŘEZEN

Výstavy

■ V Galerii Roberta Guttmanna na Starém Městě (U Staré školy 3, Praha 1) byla zahájena nová výstava, věnovaná ranému dílu jednoho z nejdůležitějších příslušníků evropské moderny **Georgu Karsovi** (1880–1945). Potrvá do června (referujeme o ní v příštím čísle Rch).

■ V rámci doprovodného programu výstavy *Middle East Europe*, jež je přístupná v pražském Centru moderního umění DOX, se v březnu uskuteční tyto pořady: Dne **12. 3.** od 18.00 projekce dokumentárního filmu o sebevražedných teroristech *Blues by the Beach* (režie Joshua Faudem); **19. 3.** od 18.00 představení jeruzalémské skupiny **Sala-Manca Group** a **26. 3.** od 18.00 projekce dokumentu *Z32* režiséra Aviho Mograbiho.

Koncert

■ Dne **25. 3.** od 20.00 se v Divadle U hasičů (Římská 45, Praha 2) koná koncert tria známého izraelského jazzového klavíristy **Šaje Maestra**.

Film

■ V rámci festivalu dokumentárních snímků Jeden svět bude promítáno několik pozoruhodných izraelských snímků: *Bombay Beach*; *Hitlerovy děti*; *Život ve fotografických*. Podrobnosti naleznete na www.jeden-svet.cz.

Rozhlas ČRo 3 – Vltava

■ Dne **8. 3.** od 20.00 zazní dokumentární hra Rolfa Defranka o konferenci ve Wannsee *Vaše jméno je uvedeno v protokolu*, kterou autor napsal podle autentických písemných materiálů.

■ Dne **11. 3.** od 20.00 je na programu pořad o autobiografické knize, již napsal jeden ze slavných komediálních skupiny bratří Marxů a nazval ji *Harpo mluví!*.

■ Dne **26. 3.** od 20.00 zazní v přímém přenosu ze Španělské synagogy koncert orchestru Berg se sólisty Dominikou Hoškovou a Irvinem Venyšem. Program: Osvaldo Goliovo: *Sny a prosby Izáka Slepého*; Jan Dušek: *Chalomot jehudi'im*; Sheila Silver: *Širat Sara*.

■ Dne **30. 3.** od 20.00 se můžete těšit na dvouhodinový pořad na počest 120. výročí narození spisovatele **Karla Poláčka**.

Televize

■ Dne **16. 3.** od 21.00 uvede ČT 2 francouzské filmové drama *Pan Klein* z roku 1976, oceněné dvěma Césary. Je situováno do období před protizidovskou razií v Paříži v červenci 1942. Robert Klein (Alain Delon), alsaský obchodník se starožitnostmi, který nakupuje výhodně umělecká díla od Židů, jednoho dne zjistí, že mu někdo objednal předplatné židovských novin, ačkoli on sám Židem není...

ŽNO BRATISLAVA

V **marci** blahoželáme: pán MUDr. Peter Bogner – 73 rokov; pán Fridrich Feldmar – 80 rokov; pani Zuzana Herzková – 85 rokov; pani Terézia Chorvátová – 90 rokov; pán Jozef Klein – 70 rokov; pani RNDr. Anna Majerová – 85 rokov; pán RNDr. Jozef Pevný – 77 rokov; pán Ing. Tomáš Redlich – 77 rokov; pán Peter Schlesinger – 73 rokov; pani Lucia Siváková – 84 rokov; pani Alžbeta Steinitzová – 83 rokov; pani Marta Svátková – 95 rokov; pani MUDr. Anna Ševerová – 73 rokov; pani Herta Tkadlečková – 81 rokov, a pán Valerián Trabalka – 70 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **marci** blahoželáme: pani Eva Welwardová, nar. 19.2. – 64 rokov; pani Mária Rybárová, nar. 1.3. – 64 rokov; pán Tomáš Geist, nar. 7.3. – 76 rokov; pani Miriam Kurjatková, nar. 13.3. – 71 rokov, a pán Peter Rada, nar. 25.3. – 56 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **březnu** oslaví své narozeniny: pani Petra Balbinderová, nar. 19.3. – 48 let; pan Michael Samuel Blaško, nar. 24.3. – 18 let; pani Dagmar Borkovcová, nar. 30.3. – 55 let; pani Anna Filuková, nar. 21.3. – 26 let; pani Taťána Filuková, nar. 13.3. – 65 let; pani Ella Franklová, nar. 13.3. – 89 let; pan Karel Lenda, nar. 25.3. – 63 let; pan Petr Mayer, nar. 31.3. – 64 let; pani Jana Nejezchlebová, nar. 12.3. – 64 let; pan Boris Barak Selinger, nar. 1.3. – 55 let; pan Josef Sinajský, nar. 18.3. – 60 let; pan Tomáš Tieber, nar. 22.3. – 69 let; pani Otilie Weidhaasová, nar. 6.3. – 96 let, a pani Kateřina Zapletalová, nar. 11.3. – 22 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **březnu** oslaví narozeniny: pan Ing. Robert Poskočil, nar. 2.3. – 46 let; pani Eva Vopatová, nar. 6.3. – 26 let; pan Vladimír Poskočil, nar. 14.3. – 80 let; pani Ota Vlčková, nar. 14.3. – 59 let; pani Kateřina Mastná, nar. 16.3. – 31 let; pani Helena Mráčková, nar. 20.3. – 38 let; pan Fedor Gál, nar. 20.3. – 67 let; pan Milan Walter, nar. 28.3. – 39 let, a pani Lucie Nachtigalová, nar. 10.3. – 40 let.

Ad mea veesrim šana!

KARLOVY VARY

V **březnu** oslavují: pani Alžběta Vilková, nar. 2.3.1914 – 98 let; pan Pavel Rubín, nar. 16.3.1948 – 64 let, a pani MUDr. Jarmila Weinbergerová, nar. 21.3.1923 – 89 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

V **marci** oslavují: pán Mikuláš Spiegel, nar. 9.3. – 92 roky; pán Tibor Klima, nar. 18.3. – 90 roky; pani Lívia Jakubovičová, nar. 21.3. – 88 rokov; pani Helena Martineková, nar. 9.3. – 87 rokov; pán MUDr. Alexander Breiner, nar. 14.3. – 82 roky; pani Júlia Rubínová, nar. 29.3. – 81 rokov; pani Viera Dobrová, nar. 27.3. – 75 rokov; pán Peter Gati (Kráľovský Chlmec), nar. 17.3. – 66 rokov; pán Július Lefkovič, nar. 8.3. – 65 rokov; pani MUDr. Judita Lefkovičová, nar. 24.3. – 65 rokov, a pán Arnošt Hermel, nar. 29.3. – 61 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **březnu** oslavují narozeniny: pan Robert Poláček, nar. 21.3. – 98 let, a pan Egon Wiener, nar. 27.3. – 65 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **březnu** oslaví: pan Ludvík Cvrkál, nar. 20.3. – 45 let; Jakub Cvrkál, nar. 9.3. – 6 let; pani Iveta Forejtová, nar. 8.3. – 39 let; pani Inge Olochová, nar. 25.3. – 76 let; pan Ing. Petr Papoušek, nar. 21.3. – 35 let; slečna Mgr. Olga Poláková, nar. 12.3. – 47 let; pan Ing. Pavel Repper, nar. 28.3. – 80 let, a pani Ludmila Unzeitigová, nar. 14.3. – 57 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **únoru** oslavili narozeniny naši členové: pan Peter Bachrach, nar. 5.2. – 83 let; pani Helena Esterkesová, nar. 14.2. – 86 let; pan Jindřich Goba, nar. 14.2. – 79 let, a pan Walter Kranz, nar. 22.2. – 89 let.

V **březnu** oslavují narozeniny: pani Hana Olivková, nar. 19.3. – 73 let, a pan Rudolf Voznica, nar. 23.3. – 56 let.

Ad mea veesrim šana!

Omlouváme se, že jsme v minulém čísle uvedli lednové oslavence jako únorové. red

ŽO PLZEŇ

V **březnu** oslaví narozeniny naši členové: pani Jana Kašáková, nar. 5.3. – 50 let; pani

Eva Termerová, nar. 12.3. – 76 let; pani Monika Kovářová, nar. 24.3. – 47 let, a pani Arnoštka Reichmannová, nar. 30.3. – 75 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Dne 10. 2. zemřela naše dlouholetá členka pani Hana Pauerová. *Zichrona livracha.*

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavují narozeniny: pani Eva Dušková, nar. 22.3. – 82 let; pan Petr Erben, nar. 20.3. – 91 let; pani Dagmar Goldscheiderová, nar. 30.3. – 90 let; pani Anna Hyndráková, nar. 25.3. – 84 let; pani Veronika Klimánková, nar. 17.3. – 86 let; pan Miloš Kocman, nar. 17.3. – 90 let; pani Gréta Koutná, nar. 22.3. – 91 let; pani Anna Lorencová, nar. 13.3. – 85 let; pan Rudolf Palivec, nar. 28.3. – 84 let; pan Hanuš Riesel, nar. 30.3. – 75 let; pan Paul Rausnitz, nar. 9.3. – 84 let; pani Věra Saudková, nar. 27.3. – 91 let; pani Věra Steinerová, nar. 18.3. – 90 let; pani Hana Šnejdrová, nar. 26.3. – 75 let; pani Eva Vergeneirová, nar. 14.3. – 89 let, a pani Marta Josefa Vohryzková nar. 18.3. – 91 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Se zármutkem v srdci oznamujeme, že ve středu 22. 2. zemřela ve věku 83 let pani Božena Guttmanová, která byla spolu s V. Feuerlichem dlouhá léta dobrou duší pražského rabinátu. Se zesnulou jsme se rozloučili 24. 2. v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Zichrona livracha.

ŽNO PREŠOV

V **marci** oslaví svoje narodeniny: pán Ing. Ladislav Izrael, nar. 5.3. – 55 rokov; pán František Izrael, nar. 11.3. – 65 rokov; pani Judita Schvalbová, nar. 22.3. – 76 rokov, a pani Ing. Zuzana Hrehorčáková, nar. 30.3. – 43 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslaví narozeniny: pan Tomáš Kredl, nar. 11.3. – 30 let; pani Drahomíra Kiriláková, nar. 8.3. – 54 let; pani Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 71 let; pani Vendulka Látalová, nar. 7.3. – 40 let, a pani Věra Veselá, nar. 7.3. – 64 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **březnu** oslaví své narozeniny pan Zdeněk Kubart, pani Eva Klimešová, pani Anna Ťupková a pani Monika Danielová. Celá obec přeje jmenovaným hodně zdraví a do dalších let dobrou osobní pohodu.

POCTA PRO VÁCLAVA HAVLA V KNESETU

Na počátku února vzdal izraelský Kneset na zvláštním zasedání poctu Václavu Havlovi a jeho boji za svobodu. Členové parlamentu ocenili i jeho přínos česko-izraelským vztahům. Zasedání se zúčastnil český ministr zahraničí Karel Schwarzenberg, který byl v zemi na pracovní návštěvě. Slavnostně tu zahájil činnost tzv. Masaryk Distinguished Chair v prestižním Interdisciplinárním centru (IDC) v Herzliji. IDC Herzlija je jedno z nejrespektovanějších společensko-vědních akademických pracovišť v Izraeli a nově otevřený Masarykův fond bude sloužit financování bádání o česko-izraelských vztazích v širokém kontextu společenských věd. Svou činnost zahajuje v roce 85. výročí návštěvy Tomáše G. Masaryka v Izraeli.

ZEMŘELA VITKA KOVNEROVÁ

V půli února zemřela v Izraeli Vitka Koverová-Kovnerová, legendární partyzánská z ghetta ve Vilniusu. Narodila se roku 1920 v polském Kališu, odtud po německém vpádu utekla do Vilniusu. Prováděla se za básníka Abbu Kovnera, který v ghettu v lednu 1942 zorganizoval partyzánskou jednotku, a stala jednou z prvních členek této skupiny, nazvané Sjednocená partyzánská organizace. Po likvidaci ghetta v září 1943 Kovnerovi partyzáni žili v lesích u města, odkud podnikali záškodnické akce. První sobotáž skupiny provedla právě Vitka: vyhodila do povětří nacistický vlak. Roku 1946 odjela s A. Kovnerem do Palestiny, usadili se v kibucu Ejn ha-Choreš.

MORMONI KŘTÍ ANNU FRANKOVU

V únoru média referovala o několika případech, kdy příslušníci mormonské církve pokřtili posmrtně oběti šoa. Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů, mormoni, uznávají a provozují tzv. posmrtný křest, při němž živý člověk při křtu zastoupí zemřelého a umožní mu tak posmrtnou spásu. Tento rituál je zdrojem kritiky. Před dvěma lety se představitelé církve sešli s židovskými reprezentanty a dohodli se, že mormoni se křty obětí šoa přestanou (či je vykonají jen na přímou žádost potomků). Svůj slib však nedodrželi – z posledních případů zaujal veřejnost svévolný posmrtný křest rodičů Simona Wiesenthala, otce a děda Elieho Wiesela a konečně Anny Frankové. Ta byla podle údajů bývalé členky církve takto pokřtěna již poněkolkáté.

TREST PRO LE PENA

Zakladatel francouzské ultrapravicové strany Národní fronta byl v únoru pařížským soudem odsouzen k tříměsíčnímu podmí-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Obálka oceněné knihy.

něnému trestu vězení a pokutě 13 tisíc dolarů. Trest byl vyměřen za popírání zločinů proti lidskosti, když roku 2005 v časopiseckém rozhovoru prohlásil, že nacistická okupace „nebyla obzvlášť nelidská“. Původně byl Le Pen odsouzen již v roce 2009; odvolal se, vyšší instance rozsudek zrušila a poslala k odvolacímu soudu. Předsednicí funkce Národní fronty převzala v lednu 2011 Le Penova dcera Marine. Nesnaží se nyní o nic méně než zbavit ji „rasistického stigmatu“ a propagovat ji jako moderní, protievropskou stranu, jež ve světové „mizerii“ brání „zájmy Francouzů“.

ZRUŠENÍ TALOVA ZÁKONA

Jak informuje Židovský tiskový servis (www.ztis.cz), izraelský Nejvyšší soud v únoru rozhodl, že Kneset nemá právo prodloužit platnost takzvaného Talova zákona, umožňujícího studentům ješiv (náboženských vysokých škol) odklad výkonu povinné vojenské služby. Tento zákon byl schválen roku 2002 s platností na deset let s tím, že parlamentní diskuse o jeho možném prodloužení musí být zahájena nejpozději půl roku před vypršením platnosti zákona letos v srpnu. Čerstvé rozhodnutí soudu, podle něhož tato zákonná norma není v souladu

s izraelským ústavním pořádkem, však znamená, že o prodloužení platnosti Talova zákona se nebude vůbec hlasovat. Proti rychlému zrušení zákona se ohradil ministr vnitra a předseda strany Šas Eli Jišaj – podle něj by odvolky ultraortodoxních Židů měly být ještě o rok odloženy.

VE FRANCII

KLESÁ ANTISEMITISMUS

Již poště byla ve Francii v lednu zveřejněna studie o stavu antisemitismu v zemi. Podle té letošní došlo v roce 2011 k 389 protižidovským incidentům, což je o 77 méně než v roce 2010 a nejméně za posledních deset let. Ubylo výsměšných a hanobících nápisů na zdech a pomlouvačných dopisů; 122 útoků sestávalo hlavně z ataků na majetek a vandalismu, dalších 144 představují zlomyslné hrozby, bylo vydáno 46 antisemitických publikací. Asi polovina zmíněných incidentů se stala v Paříži a okolí. Francouzské úřady projevy antisemitismu důsledně stíhají, zlepšila se též vzdělávací aktivita a bezpečnostní ochrana židovských škol a institucí.

KNIHA O REFUZNICÍCH

Cenu Samiho Rohra, již uděluje americký Výbor pro židovskou literaturu, letos získal novinář Gal Beckerman. Porota ocenila jeho dokumentární knihu nazvanou *Až pro nás přijdou, my tu už nebudeme*, přehlednou kroniku snahy amerických židovských aktivistů o to, aby sovětští Židé, jimž komunistické úřady odmítly vydat výjezdni povolení, tzv. „refuznici“, mohli v době studené války svobodně odcházet do Izraele. K dalším oceněným dílům patří biografie Mosese Montefioreho, kniha o Židech a jejich kultuře v pozdních letech ruského carství z pera muzikologa Jamese Loefflera či studie o prózách s tematikou šoa. (am)

רוש חודש
ROŠ CHODES

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s. r. o., Zákaznické centrum, Vídeňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s. r. o. P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodes. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 3. 2012. Cena 20 Kč (0,90 €)